

UNIVERSITATEA DE STAT DIN MOLDOVA

INSTITUTUL DE ISTORIE

Cu titlu de manuscris

CZU: 94:392.5(498+478)"16/18"(043)

FELEA ALINA

INSTITUȚIA CĂSĂTORIEI ȘI RELAȚIILE DE RUDENIE

ÎN ȚARA MOLDOVEI

(SEC. AL XVII-LEA – ÎNCEPUTUL SEC. AL XIX-LEA)

SPECIALITATEA: 611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)

Rezumatul tezei de doctor habilitat în istorie

CHIȘINĂU, 2023

Teză a fost elaborată în cadrul Institutului de Istorie, Universitatea de Stat din Moldova

Componența **Comisiei de susținere publică** (aprobată prin decizia Consiliului Științific al USM, PV nr. 3 din 27.01.2023):

1. **Ion Eremia**, dr.hab. în istorie, prof. univ., Universitatea de Stat din Moldova – președinte al Comisiei de susținere publică.
2. **Cristina Gherasim**, dr. în istorie, conf. univ., Institutul de Istorie – secretar al Comisiei de susținere publică.
3. **Șarolta Solcan**, dr. în istorie, prof.univ., Facultatea de Istorie, Universitatea din București, România - referent oficial
4. **Liliana Condriticova**, dr.hab. în istorie, USM/AȘM - referent oficial
5. **Ivan Dumnica**, dr.hab. în istorie, Institutul Patrimoniului Cultural, MC - referent oficial
6. **Igor Cereteu**, dr.hab. în istorie, conf. univ., Institutul de Istorie, USM - referent oficial
7. **Ion Gumenâi**, dr.hab. în istorie, conf. univ., Institutul de Istorie, USM - referent oficial
8. **Demir Dragnev**, membr. cor. al AȘM, dr.hab. în istorie, prof.univ. - consultant științific.

Susținerea va avea loc la 1 martie 2023, ora 15.00, în ședința Comisiei de susținere publică din cadrul Universității de Stat din Moldova (Institutul de Istorie, absorbit prin HG nr. 485 din 13.07.2022), mun. Chișinău, str. Alexei Mateevici 60, Corpul central, sala nr. 530, Centrul de Informare al României „Gheorghe Brătianu”. (<https://meet.google.com/fnw-pmxv-ett>)

Teza de doctor habilitat și rezumatul pot fi consultate la Biblioteca Universității de Stat din Moldova, Biblioteca Națională a Republicii Moldova și pe pagina web a ANACEC: <http://www.cnaa.md>

Rezumatul tezei de doctor habilitat în istorie a fost expediat la 30 ianuarie 2023.

Secretar științific al Comisiei de susținere publică: dr. în istorie, conf.univ.
Gherasim Cristina _____

Consultant științific: membr. cor. al AȘM, dr.hab. în istorie, prof.univ.
Dragnev Demir _____

Autor dr. în istorie., conf. cerc. **Felea Alina** _____

CUPRINS

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII.....	4-12
CONȚINUTUL TEZEI.....	13-43
CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI.....	44-50
BIBLIOGRAFIE.....	51-56
LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI.....	57-65
ADNOTARE.....	66-70

REPERELE CONCEPTUALE ALE CERCETĂRII

Actualitatea și importanța temei abordate. Timp de secole, unul dintre pilonii societății românești, dar și a celei europene, a fost instituția căsătoriei, cu relațiile de rudenie ce au reieșit din ea, care a stat la baza constituirii familiei. În ultimile decenii, societatea din Republica Moldova se confruntă cu un regres evident în ceea ce privește instituția căsătoriei, statisticile demografice arată că scade numărul căsătoriilor și crește numărul divorțurilor, astfel, doar în perioada 2016 – 2020 numărul căsătoriilor înregistrate s-au micșorat cu 34,2% de la 17590 la 11568. Cei mai dramatici indicatori au fost semnalati de Biroul Național de Statistică în anul 2020, când căsătoriile au scăzut față de anul 2019 cu 25,3%. Fenomenul este explicat prin mai mulți factori: plecarea tinerilor din țară, amânarea căsătoriei pentru o vârstă mai târzie, tinerii căutând să se realizeze profesional, dar și orientându-se spre alte forme de conviețuire decât cele tradiționale lumii creștine, inclusiv concubinajul. În același timp, după obținerea independenței Republicii Moldova în 1991, pe fundalul crizei economico-sociale s-au înregistrat numeroase cazuri de divorțuri și destrămări ale familiei, nu numai ale persoanelor tinere, dar și în familii cu o durată mare a mariajului, explicat prin probleme de diferită natură: de la cele financiare la cele psihologice, marcat însă de fenomenul emigrării unuia dintre soți. Totodată, deși se mai păstrează unele tradiții și ritualuri creștine în încheierea căsătoriei și în stabilirea relațiilor de rudenie prin căsătorie, stabilite încă în sec. al XVII-lea, dar și anterior, inclusiv cele de la oficierea Sfintei Taine a Nunții, precum jurământul mirilor, prezența nașilor, Dansul lui Isaia etc., totuși rolul și valoarea acestor rituri, obiceiuri, tradiții și a relațiilor de rudenie constituite nu sunt pe deplin conștientizate de către cetățeni, fiind înregistrată și o criză a valorilor, fapt demonstrat și de numărul mare de divorțuri. Cercetarea evoluției instituției căsătoriei în timp, analiza prevederilor privind încheierea mariajului, atitudinii membrilor comunității față de această instituție socială, a implicării statului în menținerea valorilor creștine și a familiei, sublinierea rolului Bisericii în societate, modalitățile de rezolvare a anumitor situații cotidiene în societate, reglementările canonice privind divorțurile ar putea oferi modele de comportament viabile și astăzi. În societatea tradițională a Țării Moldovei din perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, ca și în cea din Țara Românească, dar și din întreg spațiul ortodox, procesul de funcționare a instituției căsătoriei a fost determinat de dreptul matrimonial ortodox, de regulatori sociali (valori, norme, credințe, sancțiuni), cunoașterea cărora ar determina populația să reflecteze atât asupra momentului încheierii alianței matrimoniale, apreciind posibilitățile liberei alegeri a partenerului în condițiile societății contemporane, cât și asupra dreptului de a

divorța. Actualitatea temei este determinată și de faptul că problema evoluției instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie, de rând cu cele ce țin de viața cotidiană și mentalități, a fost ignorată mult timp, prioritate acordându-se cercetărilor socioeconomice și politice.

Importanța cercetării temei rezultă și din însemnătatea căsătoriei a doi indivizi pentru o societate tradițională, atât în prezent, cât și mai ales pentru cea a Țării Moldovei din perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, în special: 1) În urma căsătoriei se constituia *familia conjugală*, se oficializau relațiile dintre soț și soție. Prin Sfânta Taină a Nunții căsătoria era sancționată de Biserică Ortodoxă, fiind recunoscută de stat și de societate. 2) Căsnicia a stat și la baza relațiilor de rudenie, devenind una din formele de sociabilitate cele mai răspândite, ce contribuie la înțelegerea modului de evoluție și funcționare a comunității tradiționale românești din Țara Moldovei. a) Prin alianță matrimonială se întemeia o unitate a societății din care rezultau urmași, creându-se astfel o rețea de rude din legături de sânge¹. b) În urma încheierii alianței matrimoniale se crea și *rudenii prin alianță*, cunoscută în Țara Moldovei drept rudenie de cuscrie. c) Reieșind din anumite principii religioase, căsătoria puneă începutul și a unei forme spirituale a rudeniei, numită în Țara Moldovei rudenie sufletească, întrucât își are sorgintea în cele Două Sfinte Taine ale Bisericii: Sfântul Botez și Sfânta Taină a Nunții. 3) Instituția căsătoriei în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – înc. sec. al XIX-lea îndeplinea în societate funcțiile de control social, reglementând relațiile sociale intercomunitare, ceea ce permitea societății să impună condiții normative, a căror încălcare erau dăunătoare comunității, reieșind din normele și valorile morale acceptate. Încălcarea prevederilor canonice erau calificate drept crimă contra familiei și moralei, cei vinovați fiind sancționați atât de Biserică și stat, cât și de comunitate. 4) Terminologia specifică instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie în Țara Moldovei din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea s-a menținut nu doar pe întreaga perioadă cercetată, dar și până în prezent, fiind o dovadă a continuității tradițiilor românești și a celor creștin-ortodoxe. 5) Statul și Biserica au acționat împreună pentru respectarea valorilor creștin-ortodoxe, comunitatea fiind adeptul lor, urmărind și respectarea tradițiilor românești caracteristice căsătoriei.

Încadrarea temei în preocupările istoriografice internaționale, naționale și zonale. Istoriografia universală a abordat pe larg tematica

¹ Problema a fost reflectată în: Szekely, Maria Magdalena. Structuri de familie în societatea medievală moldovenească. În: *Arhiva Genealogică*, IV (IX), 1997, 1-2, p. 59-117; Voinea, M. *Sociologia familiei*. București, 1993.

instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie în diferite perioade istorice, sub diverse aspecte, în diverse domenii conexe istoriei, elaborând un șir de lucrări care au stat la baza formării conceptelor, teoriilor de dezvoltare și funcționare a instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie, au stabilit lexicul specific. În special, în acest sens s-a remarcat Școala Analelor, care a investigat subiectele istorice prin prisma factorului uman, a celor mici, a evenimentelor cotidiene, a bucuriilor mărunte ale vieții și a mentalităților². Cercetările și concluziile teoretice formulate în istoriografia universală servesc drept bază metodologică în elaborarea tezei date.

În spațiul românesc, instituția căsătoriei și relațiile de rudenie și-au găsit reflecție parțială într-o serie de lucrări valoroase din diferite perioade, cercetări care se referă la istoria familiei din spațiul românesc în general, în lucrări dedicate istoriei dreptului familiei sau istoriei bisericii și în studii speciale. În cercetarea problematicii enunțate, putem evidenția câteva etape în istoriografia națională, fiecare caracterizându-se printr-un anumit nivel științific de investigație. Cercetări referitoare la tematica studiată au fost publicate începând cu mijlocul secolului al XIX-lea, o atenție deosebită acordându-se tradițiilor și obiceiurilor românești sau cercetărilor genealogice. În perioada interbelică, în problematica cercetării căsătoriei a continuat tradiția cercetărilor genealogice, dar accent s-a pus pe cercetări sociologice, iar în perioada postbelică, pe lângă abordările tradiționale, istoriografia națională a fost influențată de Școala Analelor și s-a dezvoltat direcția cercetării istoriei vieții cotidiene și a mentalităților. Totodată, în această perioadă apar sinteze generale de istorie a românilor și a istoriei dreptului românesc, în care, tangențial sau cu accent pe anumite puncte de bază, sunt analizate aspecte din istoria instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie din întreg spațiul românesc, inclusiv și din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, însă, în mare parte, expuse de pe pozițiile istoriografiei marxiste. După 1990, în istoriografia românească apar tematici noi, bazate pe studierea microistoriei – a relațiilor de familie, a relațiilor interpersonale, a vieții cotidiene, a mentalităților etc., în această cheie fiind prezentată și instituția căsătoriei și relațiile de rudenie. Este perioada când se impun o serie de cercetări bazate pe studii interdisciplinare, utilizând metodologia Școlii Analelor, dar și noi metode de investigație. Totodată, se evidențiază trei școli istoriografice (de la Cluj, de la București și de la Iași). Sunt

² DUBY, G. *Le chevalier, la femme et le prêtre. Le mariage dans la France féodale*. Hachette. Paris: „Pluriel”, 1981; FLANDRIN, J.L. *Familles, parenté, maison, sexualité dans l'ancienne société*. Paris: Revue du Nord, 1984; COLLONGE, A. *Ménage et famille. Etudes comparatives sur la dimension et la structure du groupe domestique*. In: *Annales E.S.C.*, 29e année, no. 3, 1974, p. 777-786.

publicate numeroase lucrări care fie că se referă direct la tematica instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie, sau tangențial abordează problema, dar în mare măsură cu referire la istoria Transilvaniei și a Țării Românești, unde putem evidenția lucrări temeinic fundamentate, pe când cele cu referire la Țara Moldovei sunt reduse la nivel de studii și articole pe o anumită tematică. Școala istoriografică de la Chișinău s-a încadrat în tendințele evoluției istoriografiei românești, tratând subiectul instituției căsătoriei și disoluția acesteia prin prisma factorului feminin sau a fenomenului căsătoriilor mixte. Instituția căsătoriei și a relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- începutul sec. al XIX-lea a fost abordată de autoarea tezei în diverse studii, inclusiv monografii. Includerea în circuitul științific a surselor noi și a rezultatelor noi ale cercetării completează și nuanțează atât cunoașterea științifică, cât și înțelegerea esenței instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie din Țara Moldovei ca parte a procesului complex de funcționare a societății.

Motivația alegerii subiectului. Interesul pentru viața cotidiană și mentalitatea populației Țării Moldovei, lipsa unei lucrări ce ar reflecta evoluția instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie la românii ortodocși din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, în contextul situației actuale a crizei familiei și a crizei valorilor nu doar în Republica Moldova, dar și la nivel european, și opțiunea autoarei tezei pentru protejarea valorilor creștin-ortodoxe au motivat alegerea subiectului, și nu doar pentru a acoperi un gol existent în istoriografie, dar și pentru a prezenta o lucrare concret istorică în care se va evidenția un model de acțiune în comun a Bisericii Ortodoxe, a statului, a familiei și a comunității în problemele încheierii unui mariaj: de la respectarea condițiilor și etapelor până la etapa dispariția căsătoriei prin moartea unuia dintre soți sau prin divorț, subliniindu-se și în universul mental al oamenilor din perioada cercetată.

Scopul și obiectivele cercetării. *Scopul cercetării* este analiza complexă, interdisciplinară a evoluției instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, relații stabilite prin căsătorie (ca produs al acestei instituții) și care nu se referă la alte raporturi de rudenie, cu componentele sale legislativ-canonice, cu etapele sale caracteristice, dar și ca fenomen social, în care să fie evidențiate particularitățile specifice ale instituției căsătoriei și ale relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în perioada cercetată, dar și cele comune pentru spațiul românesc și pentru cel ortodox.

Ținând cont de actualitatea și caracterul interdisciplinar al lucrării, au fost stabilite următoarele **obiective**: a) analiza istoriografiei problemei și cercetarea diferitor tipuri de izvoare (documentare, narative, teologice etc.); b) oferirea

unei viziuni cât mai ample asupra problematicii instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie prin evidențierea elementelor caracteristice ale unei instituții sociale: etape, norme legale, reglementări și valori morale, obiceiuri și tradiții, prezentarea statutului indivizilor implicați, efectele acesteia în familie și societate, stabilirea gradului de rudenie ce se forma la diferite etape, prezentarea situației reale în problema căsătoriilor în Țara Moldovei în segmentul cronologic cercetat; c) identificarea termenilor necesari atât pentru realizarea acestor obiective, cât și pentru o definiție a vocabularului specific problemei; d) prezentarea și cercetarea atitudinii Bisericii, elitei sau a comunității față de o căsătorie legitimă, dar și față de căsătoriile considerate nelegitime, necuviincioase, demonstrându-se o particularitate sau o diferență în comportament; e) determinarea interdicțiilor pentru încheierea căsătoriilor și aplicabilitatea acestora; f) analiza implicării membrilor societății în procesul de constituire a unei alianțe matrimoniale; g) elucidarea relației de rudenie sufletească; h) reflectarea și analiza cazurilor de încheiere a celei de-a doua, a treia și a patra căsnicie și a mariajelor cu rudele, a mariajelor mixte, dar și efectele încheierii lor; i) elucidarea condițiilor de disoluție a căsătoriei; j) evidențierea motivațiilor pentru divorț și coraportul cu realitatea cotidiană.

Ipoteza de cercetare. În baza analizei surselor istorice și a istoriografiei cercetate, a fost formulată ipoteza că instituția căsătoriei, cu relațiile de rudenie stabilite, a fost o instituție de bază în structura societății Țării Moldovei din sec. al XVII-lea- începutul sec. al XIX-lea, satisfăcând necesitățile persoanelor de a-și organiza viața familială, prin realizarea controlului asupra comportamentului indivizilor în societate prin implicarea comunității, Bisericii și statului, respectând tradițiile și obiceiurile românești și valorile moral-creștine. Instituția căsătoriei din Țara Moldovei corelează atât spațiului românesc, cât și celui creștin- ortodox, evidențiindu-se trăsături comune, dar și anumite trăsături specifice.

Metodologia. O istorie a *instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie* este un subiect complex care necesită o abordare din punct de vedere interdisciplinar. Bazându-ne pe principiile obiectivității, corectitudinii și abordării nepărtinitoare a informației, din punct de vedere metodologic am utilizat diverse metode de cercetare, cu accent pe cele caracteristice științei istorice – *metoda istorică*, care are drept fundament identificarea semnificației și valorii evenimentelor istorice, având scopul sesizării unor aspecte inedite, nevalorificate sau insuficient analizate, precum procedura de cercetare a mirilor, semnificația statutului pețitorilor, rolul nașilor etc.; *metoda analizei critice*, care are drept scop analiza diverselor opinii și stabilirea anumitor trăsături specifice definitorii – în primul rând, interpretarea surselor istorice, care reflectă tematica

cercetată; stabilirea trăsăturilor caracteristice instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie, determinarea statutului principalilor actanți etc.; *metoda comparativă*, care constă în evidențierea trăsăturilor comune și a particularităților în domeniul cercetat, precum asemănările în tradițiile pețitului și logodnei în Țările Române, în ritualul Sfintei Taine a Nunții, în abordările privind căsătoriile mixte, astfel evidențiindu-se specificul instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie în Țara Moldovei etc.; *metoda istorico-tipologică* – desemnarea categoriilor de holtei, stabilirea componentelor principale ale foii de zestre, identificarea și clasificarea motivațiilor pentru divorț etc. Totodată am folosit și metodele antropologiei social-culturale, promovate de Școala Analelor, combinate cu cele caracteristice istoriei dreptului, teologiei și etnologiei în elucidarea comportamentului populației în problema alegerii partenerului, în prezentarea atitudinii comunității și Bisericii față de mariajele nelegitime, față de o căsnicie inegală din punct de vedere social, în analiza cerințelor canonice de încheiere a unei alianțe matrimoniale, în prezentarea motivațiilor divorțului, în prevederi privind procedurile de cercetare a mirilor, în reglementarea cercetării cazurilor de divorț etc. Aplicarea unei metodologii complexe, în vederea realizării obiectivelor tezei, a fost însoțită de prezentarea evenimentelor și faptelor istorice în baza principiilor problematic și cronologic.

Segmentul cronologic și geografic. Subiectul lucrării se încadrează cronologic în perioada sec. al XVII-lea și începutul sec. al XIX-lea. *Limita cronologică de jos* este raportată la trecerea treptată în sec. al XVII-lea spre legislația scrisă în Țara Moldovei, dar și în Țara Românească, însă ținându-se cont și de obiceiul pământului. Anume atunci în Principatele Române se afirmă modernizarea timpurie, care în Țara Moldovei se reflectă prin includerea economiei în economia europeană, ceea ce a dus la stabilirea relațiilor boierimii și negustorimii din Moldova cu nobilimea și negustorimea de peste hotare, în special în Polonia, pentru promovarea intereselor familiale politice comune. Către începutul sec. al XVII-lea apar elemente modernizatoare, inclusiv în legislație: s-a generalizat receptarea nomocanoanelor, care se suprapun asupra normelor juridice/obiceiului pământului și tradițiilor locale. Se generalizează utilizarea limbii române în cancelaria Țărilor Române și se introduce legislația civilă. În această perioadă apar codurile de legi *Pravila de la Govora (1640)*, *Carte românească de învățătură (1646)* și *Îndreptarea Legii (1652)*, care, inspirându-se din colecțiile de legi imperiale bizantine și din canoanele sinoadelor bisericești, fac referire la anumite probleme din dreptul matrimonial, inclusiv la instituția căsătoriei și încetarea acesteia, dar și la relațiile de rudenie. La mijlocul sec. al XVII-lea se remarcă influențe modernizatoare la încheierea căsătoriei, fiind legate de schimbări în tradiția slavonă a ritualului logodnei și

cununiei, propuse și introduse de Mitropolitul Petru Movilă, prezentate în remarcabila *Pravoslavnica Mărturisire*, și preluate la începutul sec. al XVIII-lea de Mitropolitul Țării Românești Antim Ivireanul.

Limita de sus este orientată spre segmentarea teritorială a Țării Moldovei în urma actului anexării teritoriului dintre Prut și Nistru de către Imperiul Rus în 1812, anterior pierzând și Bucovina, care a fost anexată de Imperiul Habsburgic.

Cadrul geografic al cercetării vizează teritoriul istoric al Țării Moldovei din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea. În cazuri separate, pentru a sublinia trăsăturile comune sau/și cele diferite ale unor fenomene, obiceiuri și tradiții etc. legate de instituția căsătoriei și relațiile de rudenie, se face referire și la Țara Românească, Transilvania și Imperiul Rus.

Din punctul de vedere al originalității și noutății este o primă cercetare interdisciplinară, de ansamblu, care prezintă instituția căsătoriei și relațiile de rudenie, în special la românii ortodocși din Țara Moldovei, doar în cazul căsătoriilor mixte, referindu-ne la reprezentanții altor confesiuni sau etnii, în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, ca parte a spațiului românesc și a lumii ortodoxe, practic, în complexitatea sa – cu etapele caracteristice: de la etapele prenuptiale până la disoluția căsătoriei, evidențiind tipul de rudenie stabilit; cu analiza prevederilor canonice, a impedimentelor și sancțiunilor, în caz de încălcare a normelor legislative, canonice, dar și a celor morale stabilite în societate, cu indicarea statutului social al actanților principali, cu vocabularul specific instituției căsătoriei, cu studii de caz etc., reflectându-se probleme controversate precum mariajul mixt dintre reprezentanții diferitor confesiuni și raportarea prevederilor canonice la realitatea cotidiană sau mariajul intersocial; divorțialitatea ca fenomen și motivația redusă, coraborată cu o realitate dură a societății premoderne; interesul politic versus sentimente umane și realitatea într-un mariaj mixt, în special la nivelul elitelor etc. Teza introduce în circuitul științific o serie de documente, dintre care o parte sunt inedite. În urma cercetărilor noastre am constatat că, indiferent de categoria socială, în comunitatea tradițională a Țării Moldovei se ținea cont de prevederile canonice necesare încheierii unei logodne, apoi și a unei căsnicii, stipulate în prevederile Bisericii Ortodoxe, se păstrau aceleași tradiții și obiceiuri pentru toate etapele unui mariaj, iar diferențele constau doar în fastul organizării evenimentelor, în valoarea economico-financiară a foilor de zestre și a cadourilor oferite la nuntă. O excepție în acest sens le prezentau doar căsniciile mixte din punct de vedere religios, și doar pentru familiile domnitoare, reieșind din situația politico-militară creată și necesitățile strategice ale statului, practică aplicată la nivelul tuturor statelor creștine. Datorită cercetărilor efectuate de noi, pentru prima dată

sunt puse în discuție și elucidate problema categoriilor de holtei, instituția pețitului și logodnei, cu evidențierea specificului în Țara Moldovei și stabilirea relației de rudenie fictivă. Analiza spectrală a documentelor ne-a permis să abordăm și să analizăm, la fel pentru prima dată, procedura de cercetare la care erau supuși viitorii miri. Cercetările noastre au contribuit la stabilirea locului relației de rudenie spirituală și rolul nașilor, atât al celor de Cununie, cât și al celor de Botez. În urma studierii și analizei surselor am examinat și am evidențiat cazurile de căsătorie mixtă intersociale și interconfesionale caracteristice spațiului la Est de Carpați, am abordat problemele de recăsătorire în segmentul cronologic enunțat etc. Sistematizarea și interpretarea unui fond impunător de surse inedite și surse publicate a dus la soluționarea problemei științifice, la reconstituirea unei viziuni de ansamblu, de sinteză asupra instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- începutul sec. al XIX-lea.

Rezultatele științifice obținute și valoarea aplicativă a cercetărilor.

Rezultatele științifice obținute reprezintă un aport considerabil la investigarea unor aspecte importante din istoria instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- începutul sec. al XIX-lea ce țin de funcționarea instituției în cadrul societății premoderne, cu evidențierea aspectelor modernizatoare, precum cele ce țin de ritual, dar și cele ce țin de căsătoriile cu robii etc., cu încercările întreprinse de autoritățile ecleziastice de uniformizare a formulărilor actelor (ca în cazul foii de zestre), cu echilibrul stabilit între dreptul canonic ortodox și obiceiurile tradiționale românești etc. Analiza comparativă a unor aspecte din istoria instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie din Țara Moldovei cu cele din Țara Românească, mai rar cu cele din Transilvania, precum pețitul și logodna, rolul domnilor ca nași etc. demonstrează trăsături caracteristice comune ale acestei instituții în întreg spațiul românesc, iar cercetarea aspectelor juridice în problema divorțurilor reflectate în codurile de legi demonstrează asemănarea în materie juridică.

Cercetarea poate fi utilizată pentru elaborarea cursurilor universitare și a manualelor pentru facultățile de istorie, drept, teologie, sociologie. În același timp, rezultatele cercetării pot servi drept punct de plecare în studierea aspectelor evoluției instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie în perioadele premergătoare și următoare în aspect comparativ. În urma elucidării aspectelor din istoria instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- începutul sec. al XIX-lea vom avea o viziune mai completă asupra societății moderne timpurii, cunoașterea epocii fiind completată cu o instituție de bază a societății, care reglementa relațiile în comunitate și rezolva probleme cotidiene.

Aprobarea rezultatelor științifice. Rezultatele investigațiilor au fost materializate în 2 monografii, 1 lucrare colectivă, 1 culegere de documente (în coautorat) și 45 de studii, articole științifice și teze care au fost publicate în Republica Moldova și peste hotare în România (Arad, Cluj-Napoca, Iași, Suceava) și Federația Rusă (Moscova, Iaroslavl). Diverse aspecte ale cercetării au fost prezentate sub formă de comunicări, inclusiv plenare, la peste 30 de conferințe naționale și internaționale.

Structura și volumul tezei. Teza cuprinde 323 pagini text de bază și, din punct de vedere structural, este constituită din: introducere; 5 capitole, divizate în subcapitole; concluzii generale și recomandări; bibliografie; anexe; CV-ul autorului și Declarația pe propria răspundere. Lucrarea mai conține *Adnotări în română, engleză și rusă.*

Cuvinte-cheie: Instituția căsătoriei, mariaj, relații de rudenie, rudenie fictivă, rudenie sufletească, rudenie prin alianță, drept canonic, Sfânta Taină a Nunții, cununie, pețit, logodnă, holtei, fată mare, pețitori, staroste, mire, mireasă, soț, soție, ospăț de nuntă, nănaș/ă, fini, divorț, adulter, recăsătorire, căsătoria a patra, căsnicii nepravilnice, nelegiuite, căsătorii interconfesionale, căsătorii intersociale, carte de dispărțanie, izvod de zestre, peci.

CONȚINUTUL TEZEI

În *Introducere* sunt arătate actualitatea și importanța temei abordate, reperele cronologice, cadrul geografic, metodologia cercetării științifice, încadrarea temei în cercetările internaționale, regionale și naționale, scopurile și obiectivele tezei, ipoteza, motivația alegerii subiectului, noutatea științifică a rezultatelor obținute și importanța teoretică a tezei.

În capitolul I se face o trecere în revistă a istoriografiei problemei, cercetarea problemei fiind împărțită pe etape. În spațiul românesc, instituția căsătoriei și relațiile de rudenie s-au bucurat de atenția cercetătorilor în diferite perioade, găsindu-și reflecție parțială într-o serie de lucrări valoroase care se referă la istoria familiei din spațiul românesc în general, în lucrări dedicate istoriei dreptului familiei sau istoriei bisericii și în studii speciale. Au fost examinate atât lucrări ce se referă la instituția căsătoriei și relațiile de rudenie la ortodocșii din Țara Moldovei, cât și lucrări referitoare la comunitatea ortodoxă din Țara Românească și Transilvania, unde în perioada sec. al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea circula același obicei al pământului, se aplica legislația scrisă și existau aceleași obiceiuri și tradiții în ceremonialul de pețire, logodnă și nuntă. Dintr-o perspectivă tematico-cronologică, în evoluția istoriografiei românești cu referire la instituția căsătoriei și relațiile de rudenie se pot desprinde patru etape: 1) A doua jumătate a sec. al XIX-lea – 1918 – perioada când se fac unele cercetări privind căsătoria la români, se analizează obiceiurile din comunitatea tradițională românească care reflectă tradițiile prenuțiale și nupțiale, dar și se accentuează importanța relațiilor de rudenie; se publică importante lucrări etnografice și genealogice prin care se poate distinge importanța instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie în consolidarea patrimoniului funciar al familiilor, la nivelul elitelor acestea fiind importante și pentru evoluția pe scara dregătoriilor. Printre acestea, un rol important l-au avut lucrările etnografice și etnoistorice, precum cercetarea lui Ion Mârza, în care se descria ceremonialul nupțial³, cea a Elenei Sevastos, care oferă informații etnografice diverse cu referire la obiceiurile nupțiale⁴, însă cele mai valoroase rămân a fi ale lui S. F. Marian, remarcabilele lucrări din ciclul vieții familiale⁵,

³ Mârza, I. *Regulile nunților (căsătoriei). Care în vechime se păzea cu nestrămutare și care de bunii locuitori săteni se păzescu încă până astăzi*. Huși, 1872.

⁴ Sevastos, E. *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparative*. București, 1889.

⁵ Marian, S. F. *Nunta la români. Studiu istorico-etnografic comparative*. București: Edițiunea Academiei Române, Tipografia Carol Göbl, 1890; Idem. *Înmormântarea la români. Studiu etnografic*. București: Edițiunea Academiei Române, Lito-Tipografia Carol Göbl, 1892; Idem. *Tradiții poporane române din Bucovina adunate de....* București: Imprimeria statului, 1895.

în care, în baza cercetărilor etnografice de teren, a folclorului, au fost prezentate segmente importante pentru cercetarea noastră: etapele căsătoriei, însoțite de obiceiuri, în baza folclorului din Moldova, comparat cu cele din toate provinciile românești, cu referire la sec. al XIX-lea, dar, în unele cazuri, făcându-se trimitere la secolele anterioare, și stabilirea relațiilor de rudenie în urma căsătoriei, dar și desfacerea căsătoriei, drept urmare a decesului sau a divorțului. În aceeași categorie se înscriu și lucrările lui T. Pamfile, care abordează tangențial problematica rudeniei în legătură cu unele sărbători sau rituri specific poporului românesc⁶. Una dintre primele lucrări la temă a fost cea a lui Emanoil Elefterescu, *Despre căsătorie*⁷, cu accent pe problemele vieții de familie, însă care nu arată căsătoria în toată complexitatea problemei.

2) Perioada interbelică - 1944 – calitativ nouă, pe baza cercetărilor de teren – se deschid noi direcții în sociologia românească, atât prin teme abordate, cât, mai ales, prin noile metode de eșantionare și analiză statistică, care accentuează fenomenul căsătoriilor, cercetându-le din punct de vedere cantitativ, dar apreciindu-le și impactul, totodată este cercetat subiectul relațiilor de rudenie spirituală, în baza studiilor de caz subliniindu-se importanța acestora.

3) Între 1945–1989 - tratarea evenimentelor, fenomenelor și proceselor istorice în istoriografia din România și în RSSM se face de pe poziția de clasă românească în problematica cercetării căsătoriei și relațiilor de rudenie se continua tradiția cercetărilor genealogice și a cercetărilor sociologice, însă sub influența dezvoltării direcției cercetării istoriei vieții cotidiene și a mentalităților de la Școala Analelor, subiectele istorice încep să fie examinate și sub alt unghi de vedere decât cel traditional. Totodată, în această perioadă apar sinteze generale de istorie a românilor și a istoriei dreptului românesc, în care, tangențial sau cu accent pe anumite puncte de bază, sunt analizate aspecte din istoria instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie din întreg spațiul românesc, inclusiv și din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea. În RSSM se insistă asupra moldovenismului - scopul fiind accentuarea diferenței dintre poporul moldovenesc și cel românesc, în conformitate cu politica oficială promovată. Printre cele mai meritorii lucrări din domeniu se înscrie și cea elaborată de Henri H. Stahl⁸, care prin importanta teorie sociologică creată privind satul românesc analizează căsătoriile virilocale, ca forme-tip de căsătorii, și ceea ce s-ar putea numi „ideologia sângelui”, aspect social

⁶ Pamfile, T. *Sărbătorile de vară la români. Studiu etnografic*. București, 1910.

⁷ Elefterescu, Emanoil. *Despre căsătorie. Influența păcatelor și suferințele vieții familiar*. București, 1909.

⁸ Stahl, Henri H. *Contribuții la studiul satelor devălmașe românești*. (vol.1-3). București, Editura Academiei, 1959.

important în organizarea liniilor de neam, determină corelația dintre transmiterea proprietății și relațiile de înrudire, inclusiv statutul femeii, și analizează și tehnicile sociale de transmitere a proprietății.

Un studiu important pentru cercetarea căsătoriei a fost cel al Ancuței Popescu, care a pus unele accente pentru căsătoria în Țara Moldovei⁹, prezentând aspecte reflectate în codurile de legi care circulau, permisiunile și interdicțiile, însă articolul se bazează mai mult pe nomocanoanele și pe codurile de legi care au circulat în Țările Române și, în cea mai mare parte, pe sursele documentare din Țara Românească, pe când sursele din Țara Moldovei au fost utilizate segmentar.

În această etapă au apărut și o serie de studii genealogice care reflectau anumite probleme ale încheierii alianțelor matrimoniale, unele dintre ele se referă direct la tematica cercetării, altele doar tangențial o abordează¹⁰. O importanță deosebită în prezentarea subiectului instituției căsătoriei le au și lucrările ce se referă la diplomația de mariaj¹¹. O altă lucrare de referință este cea a lui Nicolae Constantinescu¹², care analizează înrudirile în baza unui izvor autentic – folclorul românesc. Autorul pune accentul pe relațiile de rudenie înregistrate în comunitatea tradițională românească, inclusiv pe cele ce își iau izvorul din căsătorie, analizând fiecare categorie de rudenie, atrăgând atenția și asupra rudeniei spirituale, făcând și o descriere sintetică a modelului general al rudeniei, cu trimiteri punctuale la varianta lui românească. La est de Prut, problematica obiceiurilor de familie, inclusiv și a căsătoriei, a fost abordată de V. Zelenciuc¹³, dar mai mult din perspectivă etnologică, accentul fiind pus pe obiceiuri și pe o comparație cu obiceiurile din lumea slavă.

4) 1990-2021, când pentru dezbaterea științifică sunt propuse tematici noi, bazate pe studierea microistoriei – a relațiilor de familie, a relațiilor interpersonale, a vieții cotidiene, a mentalităților etc., în această cheie fiind

⁹ Popescu, Ancuța. Instituția căsătoriei și condiția juridică a femeii din Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea. În *Studii*, tomul 23, nr. 1, 1970, p. 55-80.

¹⁰ Gorovei, Șt. S. Îndreptări cronologice la istoria Moldovei în veacul al XIV-lea. În: *AIHAX*, X, 1973, p.99–121; Idem. Găneștii și Arbureștii (Fragmente istorice, 1538–1541). În: „Cercetări Istorice”, II, 1971, p.143–159; Riza, Adrian. Istorie prin fapte de limbă. Moș, baci, răzăși și structuri străvechi de organizare socială. În: *Transilvania*, anul X (LXXXVII), 1981, nr. 1, p.1431; Coteanu, I. Doi termeni simbolici: «țară» și «moș». În: *Limba și literatura română*, nr. 1, 1981, p. 5 etc.

¹¹ Gorovei, Șt. S. *Alianțe dinastice ale domnilor Moldovei (secolele XIV-XVI)*. În: *Românii în istoria universală*, vol. I, Iași, 1987.

¹² Constantinescu, Nicolae. *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale. Reflexe în folclorul românesc*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987.

¹³ Зеленчук, В. *Семейная обрядность. Молдаване*. Кишинев, 1977.

prezentată și instituția căsătoriei și relațiile de rudenie. Este perioada când se impun o serie de cercetări bazate pe studii interdisciplinare, utilizând metodologia Școlii Analelor, dar și noi metode de investigație. Sunt publicate numeroase lucrări care fie se referă direct la tematica instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie, sau tangențial abordează problema. S-au constituit adevărate centre de cercetare a problemelor enunțate: la Iași, București și Cluj. Printre lucrările de referință în problematica instituției căsătoriei în spațiul românesc le vom remarca pe cele ale Șaroltei Solcan¹⁴, Sorinei Paula Bolovan, Violetei Barbu¹⁵, Constanței Vintilă-Ghițulescu¹⁶ și ale Georgetei Fodor¹⁷. Deși aceste studii fundamentale au în mare parte în prim-plan fie căsătoria, divorțul, zestrea sau istoria familiei în Țara Românească și Transilvania în segmentul cronologic sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, și doar în unele cazuri, în unele aspecte făcându-se referire la instituțiile familiale și la căsătoria din Țara Moldovei, ele sunt deosebit de valoroase pentru cercetarea noastră, căci oferă modele de cercetare și o bază metodologică, fiind importante și pentru studiul comparativ. În ceea ce privește strict cercetarea instituției căsătoriei și relațiile de rudenie în Țara Moldovei, unul dintre primele studii de referință este articolul *Structuri de familie în societatea medievală moldovenească* semnat de Maria Magdalena Szekely¹⁸. Studiul monografic al Liliei Zabolotnaia pune accent pe rolul femeii în căsătorie și în relațiile de familie, subliniind importanța factorului feminin în încheierea căsătoriei, dar și la inițierea divorțului, referindu-se la Țara Moldovei, însă doar în segmentul cronologic de până la

¹⁴ Solcan, Ș. *Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*. București, 2005.

¹⁵ Barbu, V. „Ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu dispartă”. Studii asupra divorțului în Țara Românească în perioada 1780-1850. În: *Revista de Istorie*, III, 11-12, 1992, p. 1143-1155; Idem. Pagini din istoria căsătoriei în Țările Române. Căsătoria ca sacrament (secolul al XVII-lea). În: *Studii și Materiale de Istorie Medie*, volumul XXIII, 2005, p. 101-117; *De la comunitate la societate. Studii de istoria familiei din Țara Românească sub Vechiul Regim*. Coordonator V. Barbu, București, Institutul Cultural Român, 2007.

¹⁶ Vintilă- Ghițulescu, C. Zestre între normă și practică. Țara Românească în secolul al XVII-lea (I). În: *Studii și Materiale de Istorie Medie*, vol. XVIII, 2000, p. 213-222; Idem. Zestre între normă și practică. Țara Românească în secolul al XVII-lea (II). În: *Studii și Materiale de Istorie Medie*, vol. XVIII, 2001, p. 255-263; Idem. Familie și societate în Țara Românească (secolul al XVII-lea). În: *Studii și Materiale de Istorie Medie*, vol. XX, 2002, p. 89-114.

¹⁷ Fodor (Chirilă), G. Aspecte privind statutul juridic al femeii căsătorite din Țara Românească și Moldova reflectat de pravilele domnești din secolul al XVII-lea în Țările Române. În: *Studia Universitas Petru Maior*, Historia 3, p. 74-75.

¹⁸ Szekely, Maria Magdalena. Structuri de familie în societatea medievală moldovenească. În: *Arhiva Genealogică*, IV (IX), 1997, 1-2, p. 59-117.

începutul sec. al XVIII-lea¹⁹. Autoarea a făcut comparații ale statutului femeii din Țara Moldovei, în familie și societate, cu cel al femeilor din Țara Românească, Polonia, Serbia, abordând mai multe subiecte – vârsta necesară la căsătorie, dreptul la divorț etc. Deși sunt referințe și la căsătoriile mixte interconfesionale și mixte etnic, nu sunt analizate exemple concrete, cu excepția binecunoscutelor cazuri de mariaje în familia domnească – al Mariei Lupu cu Ianusz Radziwiłł și al Ruxandei cu Timuș Hmelnițki. Bazându-se în cercetarea unor aspecte ale problemelor instituției căsătoriei, în cea mai mare parte pe Codicele de legi și pe sursele narrative, n-a insistat asupra unor detalii precum pețitul și vocabularul acestui obicei, lăsând la o parte unele aspecte precum întemeierea rudeniei prin logodnă, întemeierea rudeniei prin instituția nașilor cu analiza obligațiilor, a prezentat mai superficial Sfânta Taină a Nunții etc., însă autoarea pare a fi îndreptățită prin faptul că subiectul cercetat cerea ca accentele să fie puse pe alte aspecte decât cele enunțate de noi.

Deși istoriografia românească, în special în ultimele decenii, s-a aplecat asupra cercetării instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie, abordând diverse subiecte, iar pentru Țara Românească și Transilvania în segmentul cronologic propus de noi avem câteva lucrări de bază, fundamentale, deocamdată, cu excepția lucrărilor autoarei²⁰, nu avem un studiu complex care să prezinte instituția căsătoriei și relațiile de rudenie din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea-începutul sec. al XIX-lea. Lucrarea noastră prezintă o viziune complexă a instituției căsătoriei în Țara Moldovei, cu toate etapele sale, de la cele prenupțiale și până la inclusiv disoluția căsătoriei, cu prevederile canonic-legislative, cu realitatea cotidiană, atitudinea comunității față de căsnicia legitimă și față de cele ilegitime, căsătoriile mixte atât cele interconfesionale, cât și cele interetnice și intersociale, recăsătorire, divorț etc., punctând și relațiile de rudenie apărute în urma căsătoriei, în acest sens lucrarea dată fiind o premieră. Pentru prima dată sunt prezenți protagoniștii principali ai căsătoriei, tinerii și tinerele, fiind prezentați conform evoluției statutului lor: de la holtei și fete mari la soți și soție, oferindu-se și o categorisire a lor. În urma cercetării s-au subliniat etapele procedurii de cercetare a mirilor, subliniindu-se importanța urmării tuturor condițiilor prevăzute de legislație și a excluderii interdicțiilor, s-a evidențiat rolul rudeniei spirituale în structura comunității

¹⁹ Zabolotnaia, Lilia. *Femeia în relațiile de familie din Țara Moldovei în contextul European până la începutul sec. al XVIII-lea (Căsătorie, logodnă, divorț)*. Chișinău, 2011.

²⁰ Felea, A. *Căsătoria în Țara Moldovei (sec. al XVII-lea-începutul sec. al XIX-lea)*. Instituția căsătoriei în Țara Moldovei. Chișinău: Lexon-Prim, 2021, 308 p; Idem. *Fenomenul căsătoriilor mixte la est de Carpați (sfârșitul secolului al XVI-lea-începutul sec. al XIX-lea)*. Chișinău: Lexon-Prim, 2021.

tradiționale românești, s-au analizat căsătoriile necuviincioase, ilegite, inclusiv cele mixte și recăsătoriile. Un rol aparte a fost acordat problemei disoluției căsătoriei.

Totodată, în acest capitol se analizează principalele surse ale cercetării subiectului instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea. Reieșind din specificul surselor și al temei de cercetare, am utilizat mai multe categorii de surse laice, dar și ecleziastice, informațiile cărora se completează reciproc. Baza cercetării problemei instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie izvorâte din ea o constituie atât sursele publicate, cât și cele inedite, care au fost accesibile, fiind clasificate după mai multe criterii, în dependență de latura cercetată, veridicitatea informației etc.: **Izvoarele dreptului matrimonial ortodox** (*Sfânta Scriptură, Canoanele, Sintagma lui Matei Vlastares²¹, Hexabibluul lui Harmenopolos²², Кормчая Книга (Kormcaja Kniga), Lucrări elaborate de fețe bisericești de diferit rang*); **Codicele legislative ale Țărilor Române; Acte interne:** (A) Hotărâri și dispoziții ale domniei; (B) Acte particulare, precum foi de zestre, testamente, cereri de căsătorie, acte de vânzare-cumpărare. Unele documente din această categorie, utilizate în lucrare, au fost depistate în *Fondurile 205. Dicasteria duhovnicească din Chișinău, inv. I și 733. Dicasteria Duhovnicească a Exarhatului Moldovei și Valahiei, inv. I* din Arhiva Națională a Republicii Moldova, care constituie documente inedite, la care se adaugă și hotărârile instanței oficiale, prezentate într-o categorie mai sus, și în cele ale Serviciului Județean de Arhivă Iași, fiind inedite, iar o parte au fost culese din renumite colecții de documente publicate. **Sursele narative** – lucrările lui Dimitrie Cantemir, cronicile și relatările călătorilor străini, martori contemporani ai perioadei cercetate în teză; Sămile Vistieriei Țării Moldovei. Fiecare categorie a fost analizată, evidențiindu-se probleme abordate și arătându-se limita surselor.

În capitolul II Instituții și obiceiuri prenuțiale ale românilor ortodocși din Țara Moldovei în sec. al xvii-lea– începutul sec. al xix-lea: peșitul și logodna se investighează etapa prenuțială din cadrul încheierii unei alianțe matrimoniale, ca parte a ciclului de viață familială, la fiecare etapă având caracteristici specifice, însoțite de o serie de obiceiuri și tradiții ce reflectă mentalitatea populației, și implica participarea unor numeroși membri ai

²¹ *Алфавитная синтагма Матфея Властыря. Собрание по алфавитному порядку всех предметов, содержащихся в священных и божественных канонах, Москва, 2006, vezi și pe https://azbyka.ru/otechnik/Matfej_Vlastar/Alfavitnaia_Sintagma/ (în continuare Syntagma).*

²² *Manualul legilor sau așa-numite CELE ȘASE CĂRȚI ale lui Constantin Harmenopolos. Traducere de Ioan Peretz. București, 1921.*

comunității tradiționale, stabilind anumite roluri sociale pentru participanți, cu anumit statut social, drepturi și obligații atât pentru protagoniștii principali, cât și pentru toți cei implicați. Acțiunile tinerilor până la pețit, apoi obiceiurile și tradițiile la pețit și logodnă desemnează anumite tipare de comportament ale românilor ortodocși stabilite în comunitate, cum ar fi, de exemplu, invitarea la horă, curtarea, alegerea partenerului de căsătorie, trimiterea peșitorilor etc., care împreună cu acțiunile întreprinse erau importante în procesul de funcționare a instituției căsătoriei, dar erau determinate de anumiți regulatori valorico-normativi stabiliți prin obiceiul pământului, dar și prin prevederi canonicolegislative.

Actanții principali erau tinerii necăsătoriți, cei care în urma peșitului și logodnei își modificau statutul de celibatar în cel de logodnic/logodnică, apoi mire/mireasă, ca după oficierea *Sfintei Taine a Nunții* să devină soț și soție. În Țara Moldovei, în sec. al XVII-lea – începutul secolului al XIX-lea, sursele fac referire la denumirea dată fiecărei perioade de viață a tinerilor și la vârsta căsătoriei. În *Carte românească de învățătură*, în glava 53, se specifică: „Cucon să cheamă până la 7 ani de vârstă; tânăr în măsură de vârstă să cheamă parte bărbătească de la 10 ani și jumătate până la 14 ani... Mic să cheamă până la 25 de ani și de-acolo înainte să cheamă mare, să poată face tot lucru”²³. Această clasificare a tinerilor coincidea cu delimitarea oferită de Dimitrie Cantemir în *Divanul sau gălceava înțeleptului* în Cartea a 2-a, raportate la cele șapte vârste. Astfel, relatând despre vârste, cărturarul consemna: „a doua, vârsta copilăriei urmadză carea până la 14 ani să suie..., cătărigiia, carea de la 14 ani până la 21 să suie, însă, după a mea socotială, până la 17 ani tot de a copilăriei fire să ține, și așeși, până a agiunge omul la vârsta de 17 ani, adecă până începe (cum să dzice) a înfiera musteață, tot copil să chiamă (căci după limba lătiniască această vârstă *pubertas* să chiamă; adecă *pubes* să chiamă perii carii întâi la mustiață sau la barbă răsăr)”²⁴. Documentele incluse în *Condica lui Constantin Mavrocordat* oferă posibilitatea de a face o categorisire a holteilor, care fiind comparate cu vârstele expuse de Dimitrie Cantemir, în mare parte coincid. Conform *Condicii*, holteii se împărțeau în *holtei de vârstă* și *holtei copilandrici (care nu sânt de vârstă)*²⁵, diferențiere importantă în special pentru plata dărilor.

²³ *Carte Românească de învățătură, 1646*. Ediție critică întocmită de Colectivul pentru Vechiul Drept Românesc al Academiei R.P.R. condus de Andrei Rădulescu, București, 1961, gl. 53.

²⁴ Cantemir, Dimitrie. *Divanul*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și comentarii de Virgil Cândea. Text grecesc de Maria Marinescu-Himu, București, 1974, p. 186-187.

²⁵ *Condica lui Mavrocordat*. În: *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VI. Cărți domnești, zapise și răvașe. Tipărite în întregime sau ca regeste și întovărășite cu note explicative. Partea a II-a, de N. Iorga. București, 1904, p. 321, 323.

Holteii de vârstă mai puteau fi numiți *holtei întregi* sau *holtei cu mustăți*. *Holteii de vârstă*, la rândul său, se divizau în: holtei de vârstă, „ce are casă și este fără de părinți și holtei de vârstă ce are casă cu părinți”. Aceștia din urmă se mai diferențiau în cei ce „șed în cas(ă) cu tată-său” și cei „cu mame”. Fiecare holtei în vârstă era obligat să dispună de *pecete de holtei*. În documente tinerii necăsătoriți sunt menționați și cu termenul *burlac*, termen venit prin filieră rusă. De asemenea, un tânăr celibatar era numit *flăcău*.

Carte românească de învățătură (1646), prezentând o clasificare a perioadei de viață a tinerelor, numea fetele necăsătorite *fecioară* sau *fată mare de vârstă*²⁶. Însă în glava 36 a codului numit, analizându-se problema violenței, se sublinia: „oricine va face silă la fecioară micșoră, încă să nu fie de 12 ani, să va certa mai rău de când ar fi fost fată mare de vârstă. Din această prevedere reieșe că începând cu vârsta de 12 ani fata era considerată a fi „de vârstă”²⁷. Un alt termen care se utiliza în perioada cercetată pentru a indica o fată tânără necăsătorită este *gove*. Sublinierea faptului că fata era fecioară era deosebit de importantă în perioada cercetată, deoarece în mentalitatea tradițională fecioria era un element al curățeniei și purității fetei. Demonstrarea fecioriei era extrem de importantă nu doar pentru statutul fetei, dar și pentru menținerea demnității părinților, în special în contextul încheierii alianței matrimoniale. Astfel, Dimitrie Cantemir nota, că părinții fetei și rudele ei o puteau vizita abia a treia zi după nuntă, alaiul fiind numit „cale premară”, în urma căruia părinții fie că aveau „multă cinste”, fie „nespus de multă ocară”²⁸. Stricarea fecioriei și răpirea fetelor erau considerate crime grave. În cazul în care părinții fetei nu erau de acord, atunci fata urma să primească zestrea, iar pedeapsa vinovatului rămânea la alegerea judecătorului²⁹. Însă o fată foarte greu își putea dovedi nevinovăția și apăra interesele, iar în situația când nu existau mărturii concrete „jurământul bărbatului era suficient pentru determinarea unei decizii, de regulă favorabilă lui”³⁰. În sursele din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, pe lângă termenii enumerați, statutul celibatarilor din orice categorie socială a populației și pentru persoanele de ambele sexe era exprimat și prin cuvântul „necăsătoriți”.

²⁶ *Carte Românească de învățătură*, gl.36.

²⁷ *Ibidem*. „Pentru ceia ce fac silă fecioarelor de le strică fecioria, oare ce feal de certare vor avea”.

²⁸ Cantemir, Dimitrie. *Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*, st. intr., notă asupra ediției și note Valentina și Andrei Eșanu. București, 2007, p.314.

²⁹ Huț, Anca-Daniela. Căsătoria în familiile boierești din Țara Românească și Moldova în secolul al XVII-lea. Între constrânger și interes. În: *Sargeția. Acta Museu Devensis*, serie nouă, 1, Deva: Altip, 2010, p.6

³⁰ Lemny, Ș. *Sensibilitate și istorie în secolul XVIII românesc*, București: Editura Meridiane, 1990., p.92.

În Țara Moldovei, în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, etapele de trecere de la statutul de persoană necăsătorită la cea de căsătorită erau reprezentate prin pețit (stărostie), logodnă și răspuns. Principala funcție a pețitului era cererea fetei în căsătorie, fiind considerat drept manifestare a unei atitudini respectuoase a viitorului mire și a părinților săi față de viitoarea mireasă și părinții ei³¹. În tradiția populară, pentru pețit erau stabilite anumite zile, care erau considerate a fi favorabile, joi și sâmbătă, și zile în care pețitul era interzis, luni și marți. După cum fixează sursele, pețitul se desfășura în casa părinților miresei³². În documentele din Țara Moldovei din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea persoanele care mijloceau încheierea logodnei, de obicei bărbați, sunt întâlnite sub numele *pețitori*, *mijlocitor* și *staroste*. În spațiul românesc pețitorii sunt întâlniți și sub numele *vorbitor*, *tălmăcitor* și *întrebător cu plosca*³³, *lehău*³⁴, iar în Țara Românească -*călțunari*³⁵. În calitate de pețitori în familiile de boieri apar marii boieri, domnii țării și reprezentanții clerului de diferit rang (mitropolit, arhimandrit etc.). La încheierea logodnei între familiile domnitoare ale statelor vecine, fie că e vorba de Țara Moldovei și Rzeczpospolita, fie că de Țara Moldovei și Valahia, de obicei, în calitate de pețitori se alegeau reprezentanți ai nobilimii (dintre marii boieri pe care se puteau bizui domnii Țărilor Române, pe nobili devotați în Polonia). Uneori, în calitate de pețitori apar *domnii țării și reprezentanții clerului*. În familiile oamenilor de rând, pețitorii erau aleși din mediul lor, persoane stimate și cu autoritate din comunitatea respectivă. În întreg spațiul românesc, la pețitul fetei erau implicați mai mulți membri ai unei comunități: tânărul și părinții lui, tânăra și părinții ei, pețitorii, uneori rudele și vecinii, astfel această etapă era nu doar un eveniment privat de familie, dar și unul de importanță pentru comunitate, în cadrul căruia se puneau bazele viitoarei familii. În cazul când răspunsul era pozitiv, se trecea la următoarea etapă – logodna, cunoscută în unele părți ale spațiului românesc drept „jumătate de nuntă”, logodna putea fi oficializată atât acasă la unul din tineri, de obicei la fată, cât și în biserică, în acest caz precedea slujba *Sfintei Taine a Nunții* și însuma o serie de rugăciuni și ritualul punerii inelelor, fiind „un moment distinct de aranjament al căsătoriei și al negocierii

³¹ Marian, S. F. *Nunta la români*, p.87.

³² Dimitrie Cantemir, *Descrierea*, p.311.

³³ Mușlea, I., Bârlea, O. *Tipologia folclorului din răspunsurile la chestionarele lui B. P. Hașdeu*. București, 1970, p. 431.

³⁴ Хиждеу, Б. Свадьба у бессарабских крестьян. În: *Одесский вестник*, 1845, № 51-52.

³⁵ Del Chiaro, Anton Maria. *Revoluțiile Valahiei*, pe <http://cimec.ro/Carte/delchiaro/index.html>.

zestrei”³⁶. Considerăm, că pentru sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea *logodna* era etapa de trecere de la statutul de celibatar spre cea de persoană căsătorită, în care doi tineri de sex diferit își făgăduiau reciproc să încheie o alianță matrimonială, cu toate efectele sociale și juridice referitor la statutul tinerilor și bunurile administrate, confirmată prin arvună, schimb de inele și daruri, acestea fiind în dependență de situația financiară a familiilor tinerilor; *logodna* trebuia să fie încuviințată de părinți și binecuvântată de preot, fiind și un act public, care avea loc în prezența martorilor. În sursele din sec. XVII – începutul sec. al XIX-lea din Țara Moldovei *logodna* apare menționată sub trei termeni: „*logodnă*”, „*tocmală*”, „*tocmala logodnei*”, însăși acțiunea prin „*au logodit*”, iar statutul tinerilor prin „*logodit*”, „*logodită*”. În Moldova, *logodna* era un act public, în care se implicau și mai mulți membri ai comunității. Printre martori erau fețe bisericești, rude de ambele părți, persoane din comunitate și persoane străine. Condițiile de *logodnă* erau: consimțământul liber și personal al *logodnicilor*; o anumită vârstă prevăzută de legislație; consimțământul părinților; sănătatea fizică și mentală a *logodnicilor*; lipsa unui alt angajament de *logodnă* al persoanei; lipsa legăturilor de rudenie între cei ce urmează a se *logodi*. În perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, în Țara Moldovei *vârsta celor logodiți* era stabilită de legislația timpului, stabilind „*pentru soție 12 ani și pentru soț 14 ani*”³⁷: „*Acela poate să se logodească, care e în stare să priceapă ce face, adică cel ce are nu mai puțin de 7 ani de la naștere*”³⁸. În sursele perioadei cercetate există puține mărturii asupra faptului câți ani aveau cei *logodiți*, aceste date referindu-se în special la familiile marilor boieri sau la familiile domnitoare. Din descrierea lăsată de Dimitrie Cantemir în *Vita Constantin Cantemir* reiese că domnul Țării Moldovei Constantin Cantemir, înainte de a-și lua domnia, s-a angajat să *logodească* pe fiul său Dimitrie, care la momentul începutului domniei tatălui avea 14 ani³⁹. O *logodnă* legitimă urma să fie întărită de arvună, legături cruciș și de sărutarea tinerilor. *Logodnele*, iar mai apoi și căsătoriile, se încheiau din anumite interese, nefiind clar menționată și dragostea între tineri. Aceste lucruri se practicau atât în familii domnești și boierești, cât și în familii țărănești. Înțelegerea între părinți, în unele cazuri, era rezultatul intereselor politice, în altele vizau obiective de mai mică anvergură, cum ar fi de a-și uni pământurile sau chiar de

³⁶ Vintilă-Ghițulescu, C. Familie și societate în Țara Românească (secolul al XVII-lea). În: *Studii și Materiale de Istorie Medie*, vol. XX, 2002, p.89-90.

³⁷ *Syntagma*

³⁸ *Hexabiblu lui Harmenopolos*, Cartea a Patra, Titl.1, 10, p. 306-307.

³⁹ Cantemir, Dimitrie. *Viața lui Constantin Cantemir zis cel Bătrân domnul Moldovei*. Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1960, p. 135.

a le prelucra împreună. Fiecare situație constituia un caz aparte, astfel că timpul între logodnă și nuntă se stabilea diferit, modificându-se în funcție de conjunctură și circumstanțe. În familiile elitelor, pe primul plan apar interesele politice, coraborate uneori și cu cele economico-financiare. În acest context sunt deosebit de prețioase relațiile contemporanilor epocii. Pe primul plan apar logodnele încheiate între reprezentanții familiilor domnitoare din Țara Moldovei cu cele din Transilvania, din Țara Românească și Polonia. În urma încheierii unei logodne se formează relația de rudenie, numită „cuscrie închipuită” sau „cvasiafinitate”⁴⁰. Inițial, acest tip de relație de rudenie constituia un impediment la căsătorie până în gradul II, ținându-se cont de practica dreptului roman, care „interzicea căsătoria dintre fiu și logodnica tatălui și invers, căsătoria dintre logodnica fiului cu tatăl, și apoi căsătoria cu logodnica fratelui, căsătoria dintre logodnic și mama logodnicei”⁴¹.

La logodnă se stabilea zestrea și se iscălea izvodul de zestre, avea loc schimbul de *inele de logodnă*⁴², care avea o deosebită valoare economică, prețul acestuia echivalând cu costul unor averi⁴³, se ofereau daruri logodnicei din partea logodnicului, iar viitorul socru dădea cadou ginerelui un *cal de mire*⁴⁴, se stabilea ziua nunții⁴⁵. Ziua de nuntă era aleasă în corespundere cu calendarul bisericesc, pentru a se evita perioada posturilor, fiind considerate prielnice joia, sâmbăta și duminica, tradiție comună pentru întreg arealul Balcanic⁴⁶. De obicei, etapele pețitului reușit și a unei logodne finalizate cu succes se încheiau cu un ospăț⁴⁷.

Logodna putea fi desfăcută în anumite contexte. Logodnicul care rupea logodna nu putea fi constrâns să încheie căsătoria. În cazul ruperii logodnei, se restituie darurile pe care logodnicii le-au primit în considerarea logodnei sau, pe durata acesteia, în vederea căsătoriei, cu excepția darurilor obișnuite. Însă se specifica fiecare caz în parte. Darurile nu se restituie în cazul când logodna a

⁴⁰ Mișaș, Nicodim. *Dreptul Bisericesc Oriental*. București, 1915, p. 507.

⁴¹ Albu, Ioan. Logodna religioasă și logodna civilă. În: *Dreptul familiei*, pe <http://ziarullumina.ro/logodna-religioasa-si-logodna-civila-71894.html>.

⁴² Zabolotnaia, L. *Femeia în relațiile de familie din Țara Moldovei*, p.139.

⁴³ Vintilă-Ghițulescu, C. *În șalvari și cu ișlic*, p.190-191.

⁴⁴ Neculce, Ion. *Letopisețul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat*. În *Letopisețul Țării Moldovei*. Chișinău, 1990, p.328.

⁴⁵ *Documente privitoare la cotidian și viața de familie din Basarabia în secolul al XIX-lea*. Volumul I. 1813. Editori: Teodor Candu, Alina Felea. Chișinău, 2013, nr. 93, 95, p.131-132. .

⁴⁶ Ciubotaru, S. *Obiceiuri nupțiale din Moldova. Tipologie și corpus de texte*. Iași: Editura Universității „Alexandru Ioan Cuza”, 2009, p.95.

⁴⁷ Popescu, Radu. *Istoriile domnilor Țării Rumînești*, p. 400. Pe nota marginală, logodna coconului Radului vodă 1665, Uricariul, Axinte. *Cronica*, p.108.

încetat prin moartea unuia dintre logodnici. În cazul când unul dintre logodnici se călugărea, se întorcea doar arvună.

O etapă importantă în cadrul logodnei era întocmirea foi de zestre, care marca etapa de negociere dintre cele două familii ale tinerilor, zestrea era o condiție indispensabilă pentru încheierea căsătoriei, iar foaia de zestre era întocmită de părinți înainte de căsătoria tinerilor, în corespundere cu starea economico-financiară și posibilitatea familiei, în special a fetei: în familiile de țărani și orășeni era mai modestă în comparație cu cea din familiile de boieri. Foaia de zestre includea obiectele din trusou și dota⁴⁸. În Țara Moldovei, izvodul de zestre era întocmit după un anumit formular, fiind asemănător cu cel din Țara Românească, forma de inspirație fiind cea bizantină. Structura foi de zestre era, de obicei, una stereotip: numele celor care dădeau zestrea și numele persoanei cărei i se dădea zestrea, inventarierea bunurilor mobile și imobile, uneori prețuite, alteori nu, semnătura celui ce înzestra, semnăturile martorilor și data. În Țara Românească, Mitropolitul Antim Ivireanul în *Carte de învățătură pentru preoți*⁴⁹ a prezentat un formular de alcătuire a foi de zestre, iar alcătuirea ei a fost pusă în sarcina preotului⁵⁰. După același model, în 1784 la Iași Mitropolitul Moldovei Gavriil Calimachi a întocmit *Prăvilioara de la Iași*, în care a făcut indicații cu privire la întocmirea cărții de zestre⁵¹. Izvodul de zestre conținea partea introductivă cu *invocarea religioasă*⁵², se indica persoana cărei i se dădea zestrea și timpul când s-a dat, deci foaia de zestre era personalizată⁵³,

⁴⁸ Barbu, V. *De la comunitatea patrimonială la comunitatea de destin: zestrea în Țara Românească în secolul al XVII-lea*. În: *De la comunitate la societate. Studii de istoria familiei din Țara Românească sub Vechiul Regim*, ed. Violeta Barbu, Gheorghe Lazăr, Constanța Vintilă-Ghițulescu et.al. București, 2007, p.19-93; Vintilă-Ghițulescu, C. Marriage without contracts in Romanian Society (18th and 19th centuries). În: *Romania Journal of Population Studies*, vol.II, I, 2008, p.5- 18; Idem, *În șalvari și cu ișlic*, p. 148; Idem, Foile de zestre și importanța lor în constituirea unei căsătorii (1700-1865). În: *Revista de istorie socială*, X-XII, 2005-2007, p.130; Lazăr, P.-A. Foaia de zestre în Moldova sec. XVI-XVIII: constituire și validare. Normele de întocmire ale unei foi de zestre, cuprinse în *Prăvilioara de la Iași* din 1784. În: *Studium*, 2017, X, p.5-31; Fodor, G. *Destine comune: viața femeilor între public și privat: Țara Românească, Moldova și Transilvania: (secolele XV-XVII)*. Cluj-Napoca: Argonaut, 2012, p. 194.

⁴⁹ Ivireanu, A. *Capete de poruncă*. În *Opere*, editată de G. Ștrempel. București: Editura Basilica, 1972, p.353-354.

⁵⁰ Vintilă-Ghițulescu, C. Zestrea între normă și practică. Țara Românească în secolul al XVII-lea (I). În: *Studii și Materiale de Istorie Medie*, tom XVIII, 2000, p.213-222; *Ibidem* (II), tom XIX, 2001, p.255-263.

⁵¹ Calimachi, Gavriil. *Prăvilioara de la Iași-1784*. În Lazăr, P.-A. *Foaia de zestre în Moldova sec. XVI-XVIII*, p.28-29.

⁵² *Surete și izvoade (documente basarabene)* publicate de Gh. Ghibănescu. Vol. XI. Iași: Lumina Moldovei, 1922, p. 135-136.

⁵³ Vintilă-Ghițulescu, C. *Importanța...*, p.130.

foarte rar în foaia de zestre era prezentat și numele mirelui fetei, viitorului ginere. Izvoadele de zestre enumerau detaliat cele ce aducea mireasa în casa mirelui, printre elementele din inventarul de zestre se numărau icoanele, trusoul, ce includeau obiectele personale (hainele și bijuteriile) și lucrurile pentru viitoarea gospodărie (veselă și ustensile, așternuturi, prosoape, fețe de masă, covoare, dar și mobilă)⁵⁴, deoarece femeii îi revenea sarcina de a aduce în casa soțului lucrurile remarcate mai sus: boccialăcul, covoare și țesături, pentru dormitor, *rândul mesei* sau *rânduiala mesei*, veselă. Zestrea era completată cu patrimoniul funciar, moșiile, bucăți de moșie, sate și jumătăți de sate, cârciumă, moară, dughenile, pivnițele și crășmele, iazurile și heleșteiele, viile, stupinele, casele și locurile de casă, ceea ce ridica valoarea proprietății”, animalele și țișanii. Desigur, componența foilor de zestre ale fetelor din rândul populației de rând se deosebea de cele ale fetelor din rândul elitelor la toate capitolele: hainele erau din țesături tradiționale și în număr redus, vesela era obișnuită și strict necesară în gospodărie, obiectele de așternut și cele de interior, animale și pământ – în corespundere cu posibilitățile familiei.

Alte elemente obligatorii la întocmirea foi de zestre erau *prezența rudelor, vecinilor, preoților* etc., importanța participanților este indiscutabilă, or numai martorii oculari puteau afirma sau infirma cele date de zestre, acest fapt fiind hotărâtor în unele procese de judecată sau împărțire de moștenire, astfel că martorii oferă credibilitate încheierii zestrei; la sfârșitul foi de zestre era înscris numele celui ce a dat zestrea⁵⁵, în unele cazuri era însoțită de buna urare ca tinerii să trăiască mulți ani împreună și să-și înmulțească avuția, cu formula rămasă tradițională: „Acestu de la noi, iar de la milostiv Dumnezeu blagoslovenie și viață cu fericire”⁵⁶; apoi urma data redactării foi de zestre.

⁵⁴ *Surete și izvoade*. Vol. XVI (Fereștii și Vasluiul). Studiu și documente de Gh. Ghibănescu. Iași: Tipogr. "Dacia" Iliescu, Grossu & Comp., 1926, p.80-81; *Surete și izvoade*, volumul XI (documente basarabene), p. 135-136; *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. XVI, ed. de N. Iorga. București: Editura Ministerului de Instrucție, 1909, p.130-131; Tiktin, H. O foaie de zestre din 1669. În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, ed. de Tocilescu, 1883, anul I, vol. I, fascicula II, p.341-342; *Documente basarabene* publ. de L. T. Boga. Vol.I Foi de zestre (1734-1844). Chișinău: Tipografia Centralei, 1928, p. 8-14; *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea (1787-1800)*. MEF, vol. XI, coord. Demir Dagnev, membr. cor. al AȘM, Valentin Constantinov, dr. în istorie. Chișinău, 2008, p. 226–327. Iorga, Nicolae. *Femeile în viața neamului nostru : chipuri, datini, fapte, mărturii*, p. 212–214 etc.

⁵⁵ *Documente basarabene*. Vol. I, p. 11-12.

⁵⁶ *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în perioada Războiului Ruso-Turc*. Vol.I (noiembrie 1806-iulie 1808), Demir Dagnev, Larisa Svetlicinâi (coord., editori), Teodor Candu, Tudor Ciobanu, Valentin Constantinov (editori). Chișinău: Editura Vicovia, 2016, nr.184, p.298.

Deși, de obicei, se înzestrau fetele, în Moldova se înzestrau și băieții, însă avem puține documente ce atestă acest fapt. În unele cazuri, în special când fetele nu erau încă căsătorite, iar părinții nu erau siguri cât vor mai rămânea în viață, se lăsau diate, în care părinții enumerau ce zestre li s-a dat celorlalți copii care sunt deja căsătoriți, și indica ce urma să li se dea fetelor necăsătorite. În cazul când unul dintre părinți deceda, datoria de a înzestra fiica îi era delegată părintelui rămas în viață. În situația decesului ambilor părinți, fata era înzestrată de frații mai mari rămași în viață. Fata putea să fie înzestrată și de alte rude, în special de bărbați. Fetele rămase orfane puteau fi ajutate din Cutia Milelor.

Izvodul de zestre, pe lângă faptul că prezenta situația economico-socială a familiei tinerei sau tânărului, fixa „în scris drepturile femeii asupra unui anumit tip de bunuri mobile și proprietăți, stabilește locul ei în sistemul succesoral, dar și în averea soțului”⁵⁷. Pierderea zestrei de către soț urma să fie suplinită. Părțile de moșie date zestre puteau fi vândute sau donate. Zestrea putea fi lăsată moștenire, fie verbal, fie în scris.

Capitolul III elucidează condițiile încheierii unui mariaj în Țara Moldovei (sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea): a) religioase; b) etice; c) fizice; d) sociale. În categoria *normelor religioase* se înscriu: Botezul valid al mirilor; calitatea de membri ai Bisericii Ortodoxe (pentru miri) cu toate drepturile ce le revin; credința ortodoxă a mirilor; lipsa gradului de rudenie spirituală între miri; persoanele trebuiau să fie libere de alte legături de căsătorie; lipsa jurământului fecioriei sau călugăriei dat de miri; ortodocșii au permisiunea de a se căsători de trei ori, cea de-a patra căsătorie era interzisă. În categoria *normelor etice* pot fi incluse: lipsa gradelor de rudenie care interzic căsătoria; libera dorință a tinerilor; consimțământul părinților; conduita morală ireproșabilă, în special a fetelor (fecioria). *Normele fizice* se referă la sănătatea fizică a partenerului și integritatea fizică reclamată; deplinătatea facultăților mentale; vârsta corespunzătoare pentru căsătorie (la prima căsătorie). Printre *normele sociale* pot fi evidențiate: supușenia unui stat cu drepturi depline; aprobarea autorităților ecleziastice sau civile, în caz de necesitate (în cazurile căsătoriilor interconfesionale sau intersociale); dovada dezlegării cununii precedente, în cazul căsătoriilor repetate⁵⁸; vârsta corespunzătoare pentru căsătorie (marea diferență de vârstă a mirilor); și *impedimentele*: absolute „împiedică căsătoria unei persoane cu oricare altă persoană și atrag după sine

⁵⁷ Vintilă-Ghițulescu, C. *Importanța*, p.132.

⁵⁸ Floca, Ioan N. *Administrarea Sfintei Taine a Cununii*. In: *Drept canonic ortodox, legislație și administrație bisericească*, vol. II. Editura Institutului Biblic și de Misiune al Bisericii Ortodoxe Române, 1990.

nulitatea căsătoriei”⁵⁹ și relative „opresc o persoană să se căsătorească numai cu o anumită altă persoană, atrăgând după sine sancțiuni administrative”⁶⁰.

În Țara Moldovei, ca și în Țara Românească și Transilvania, în perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea *încheierea căsătoriei* era precedată de o anumită procedură de cercetare pentru ambii tineri, pentru a vedea dacă sunt îndeplinite toate condițiile și a exclude impedimentele pentru căsătorie: „Și fără de a nu să numi cu nume amândoa feațele ceale ce vor să să cunune, și fără cercetare, ca nu cumva să fie vreo pricină, de carea opreaște sf(â)nta pravilă, care pecetluituri sânt să se ia de la protopopul, sau epistatul ce va fi rânduit asupra acestei trebi”⁶¹. În comunitățile ortodoxe procedura de cercetare urma să fie efectuată de către preotul paroh al Bisericii Ortodoxe, enoriași ai cărora erau tinerii. În cazul când mirii erau din aceeași localitate nu existau probleme, iar în cazul când mirii erau din localități diferite, cercetarea se făcea de către fiecare preot separat. Punctele de cercetare erau: liberul consimțământ al tinerilor, acceptul părinților, vârsta necesară, gradul de rudenie existent, iar în cazul recăsătoriilor dacă au drept la recăsătorie, în cazul respectării tuturor condițiilor și a lipsei impedimentelor obținând permisiune de căsătorie.

Una dintre condițiile încheierii căsătoriei prevedea acordul tinerilor pentru cununie și acest act trebuia să fie benevol. Referitor la această prevedere în *Vactiria* se menționa: „măcar sub stăpânie, măcar de capul lor de vor fi cei ce vor să să însoare, nunta nu să va face până nu să vor tocmi între dânșii cei ce vor să se însoare”⁶². Deși se sublinia faptul că tatăl nu putea obliga copilul să se căsătorească: „De vei fi supt stăpânirea părinților tăi, să-ți petreci viața cu înțelepciune și cu fericire, nu să cade tatălui tău să te silească a te însura”⁶³, totuși societatea nu agrea încălcarea cuvântului părintesc, ceea ce demonstrează trănicia și conservarea tradițiilor. Consimțământul părinților era important din mai multe puncte de vedere: din punct de vedere moral – de demonstrare a respectului față de părinți și față de normele stabilite în comunitate; din punct de vedere economic – deoarece încălcarea voinței părinților atrăgea după sine

⁵⁹ Floca, Ioan N. *Impedimente la căsătorie și cununie*, p.30; Idem, *Rudenția ca impediment la căsătorie și cununie*, p.18.

⁶⁰ *Ibidem*.

⁶¹ Plugaru, Ș., Candu, T. *Episcopia Hușilor și Basarabia* (1598-1949), Iași, s.a., d.27, p.231.

⁶² *Vactiria* / adecă Cărja arhierască acum întâiu / tălmăcită duple limba ellinească pre /limba moldovenească. Cu osărdiea și toată cheltuială Preaosvințitului Mitropolit al Moldovii: / Kir Iacov /Iară tălmăcitor al aceștii cărți au fost cuviosul întru ieromonahi kir popa / Cosma. La anii 7262 / fiind și diortosită de dascalul Duca de la / Thasos. În: *Intregiri. Buletinul Institutului de Istoria vechiului drept românesc*, închinat celor 30 de ani de existență a Universității populare din Vălenii de Munte și ctitorului ei, Nicolae Iorga, Iași, 1938, p.23.

⁶³ *Ibidem*.

fie dezmoștenirea, fie neînregistrarea, iar acceptul – consolidarea unor proprietăți; și, nu în ultimul rând, din punct de vedere social: păstrarea condiției sociale a ambilor tineri. În familiile domnitoare un rol aparte în strategia matrimonială aveau alianțele dinastice⁶⁴, astfel că în special fetele din familiile domnești erau nevoite să se căsătorească pentru a soluționa anumite probleme sau ambiții politice ale tatălui domnitor. Pentru perioada cercetată, ilustrative sunt căsătoriile fiicelor domnului Țării Moldovei Ieremia Movilă și a fiicelor domnului Țării Moldovei Vasile Lupu, deși nu excludem în unele cazuri să fie prezente și sentimentele.

O altă condiție a încheierii mariajului era vârsta corespunzătoare căsătoriei. Despre vârsta celor care doreau să se căsătorească în Țara Moldovei și respectarea canoanelor Bisericii Ortodoxe, Dimitrie Cantemir în *Descrierea Moldovei* remarcă: „Moldovenii își dau în căsătorie copiii la vârsta de atâția ani, câți prescriu pentru căsnicie sfințele canoane”⁶⁵. Nomocanoanele conțineau un șir de prevederi referitor la vârstă, de la bun început vom remarcă faptul că se va lua în considerație doar vârsta la prima căsătorie, care în principiu coincidea cu vârsta de logodnă, dar totodată între logodnă și căsătorie trecea o anumită perioadă, vârsta fiind de 14 ani pentru băieți și 12 ani pentru fete.

În secolul al XVIII-lea, în Biserica Răsăriteană pătrunde obiceiul vestirilor, numite și „strigări”, care devine o condiție canonică a Sfintei Taine a Nunții, iar strigarea se făcea în biserica parohială a mirilor⁶⁶. Rostul vestirilor era următorul: 1) Înștiințarea comunității enoriașilor despre intenția tinerilor de a întemeia o familie nouă; 2) Aflarea eventualelor impedimente la încheierea căsătoriei. În cazul când mirii făceau parte din parohii diferite, vestirile se

⁶⁴ Gorovei, Șt. S. *Alianțe dinastice ale domnilor Moldovei (secolele XIV-XVI)*. În: *Românii în istoria universală*, vol. I. Iași, 1987, p. 688; Blaj, P. *Mariaje româno-polone în evul de mijloc (sec. XIV-XVII)*. În: *Relații polono-române. Materialele simpozionului*. Suceava, 2004, p. 229-235; Zabolotnaia, L. *Raporturile dinastice și rolul „diplomației de mariaj”*, în *Relațiile moldo-polone în a doua jumătate a secolului al XIV-lea – mijlocul secolului al XVII-lea*. Chișinău, 2004; Idem, *Rolul „diplomației de mariaj” în relațiile moldo-polone (XVI - mij. XVII)*. În: *Tyragetia*. Anuar. XII, Chișinău, 2003, p. 121-127; Idem, *Raporturile dinastice moldo-polone la sfârșitul secolului al XVI-lea- începutul sec. al XVIII-lea*. În: *Revista de istorie a Moldovei*, 2004, nr.1. *Materialele simpozionului științific internațional moldo-polon consacrat marelui hatman al Coroanei Stanislaw Żółkiewski*, p. 43-51; Idem, *Moldawsko-polskie przymierza dynastyczne na początku XVII wieku*. În: *Revista de istorie a Moldovei*, 2004, nr.1. *Materialele simpozionului științific internațional moldo-polon consacrat marelui hatman al Coroanei Stanislaw Żółkiewski*, p. 96-105.

⁶⁵ Cantemir, Dimitrie. *Descrierea stării de odinioară*, p.311.

⁶⁶ Marga, Irimia *Drept canonic*. Manual pentru uzul studenților la forma de învățământ la distanță. Sibiu, 2009, p.53.

făceau în fiecare biserică parohială aparte. Vestirile se făceau trei duminici consecutiv după Sfânta Liturghie și făceau parte din cercetarea canonică. După „prima vestire” tinerii se numeau mire și mireasă⁶⁷. Totodată, „cu strigarea vestirilor se încep de amândouă părțile și pregătirile de nuntă”. Dacă erau respectate toate condițiile și erau excluse interdicțiile, autoritățile ecleziastice eliberau un *peci de cununie*, care era un permis de cununie, un act oficial, scris și stampilat cu sigiliu, prin care protoiereul permitea căsătoria: „Și ori cu a cui voie, sau și silă de către vreun boiaru de ar fi, nici de cum să nu îndrăznească a cununa fără asemenea pecetluit orice obraz va fi”⁶⁸. În cazul căsătoriei copiilor de boieri „nici logodna, nici cununia bisericească nu se pot face fără comsimțământul Prințelului”, pentru ca „să nu se unească prin legături mai strânse, împotriva Principelui, mai multe spițe de nobili”⁶⁹, deci domnul țării urmărea ca mariajele încheiate între reprezentanții elitelor să nu-i știrbească influența. După încheierea procedurilor de cercetare până în ziua nunții urmau o serie de ritualuri, precum „chemarea”, „cernutul făinii” etc., care marcau etapele de pregătire a nunții.

Legitimarea alianței matrimoniale în Țara Moldovei se făcea în Biserică, în cadrul celei de-a șasea dintre cele Șapte Mari Sfinte Taine ale Bisericii – Sfânta Taină a Nunții. Toate acțiunile începând cu pregătirile de nuntă și până la încheierea Ospățului se încadrau în *Spectacolul nunții*, în care subliniem două componente cu încărcătură simbolică diversă și cu diferită predestinație: *Slujba Sfintei Taine a Nunții și Ospățul (Masa Mare)*.

Nomocanoanele ofereau o explicație despre esența căsniciei și subliniau caracterul ei, definind căsătoria drept legătura dintre un bărbat și o femeie și „comunitatea întregii vieți, împărțășirea dreptului dumnezeiesc ce se încheie, fie prin binecuvântare, fie prin cununie, fie prin contract”⁷⁰, „...însurarea iaste o adunare la un loc a bărbatului și a femeii, unire și petrecere, sau moștenire a dreptății dumnezeiești și omenești, ori prin blagoslovenie, ori prin cununie, ori prin însemnarea scrisorii. Iară câte se fac dentr-acest fealiu, acelea să socotesc ca când nu s-ar fi făcut. Nunta nu o statornicește, nici o întăreaște culcarea la un loc a bărbatului și a femeii, ci o întăreaște tocmirea nunții și alcătuirea și învoirea. Nunta să cheamă adevărată legătură și împreună viețuire a bărbatului cu muierea, împreună lăcuință spre facere de coconi”⁷¹. Toate definițiile clar

⁶⁷ Din comorile neamului nostru. Datini, orațiuni, cântece și strigături de nuntă. Cernăuți, 1930, p.4.

⁶⁸ Plugaru, Ș., Candu, T. *Episcopia Hușilor și Basarabia*, p.231.

⁶⁹ Cantemir, Dimitrie. *Descrierea*, p.312.

⁷⁰ *Syntagma*

⁷¹ *Vactiria*, p.23-24.

stabilesc monogamia căsătoriei, adică uniunea dintre un singur bărbat și o singură femeie, ei doi fiind persoanele de bază, și subliniază scopul acesteia – procrearea, nașterea copiilor. Petru Movilă, în *Trebnik* (Kiev, 1646), definește căsătoria drept „Taină instituită de Dumnezeu”, iar scopul mariajului este „înmulțirea rodului omenesc către slava lui Dumnezeu și ca să se însoțească bărbatul și femeia, unul cu altul cu iubire și prietenie și într-ajutorare”⁷². Petru Movilă a subliniat caracterul monogam al căsătoriei, caracterul indisolubil al căsătoriei – „pe toată viața lor”, consimțământul liber al soților, lipsa impedimentelor, legitimarea liturgică și publică. În Țara Moldovei, ca și în Țara Românească, ritualul căsătoriei și cel al logodnei erau înfăptuite conform tradiției slavone. Reforma ceremonialului a fost realizată de Mitropolitul Kievului Petru Movilă, fiind prezentată în *Trebnik*⁷³.

Protagoniștii principali erau mirele și mireasa, în *Spectacolul Nunții* mireasa fiind podoaba. Data nunții era stabilită în corespundere cu prevederile canonice, dar și ținând cont de activitățile agricole, afirmație valabilă în perioada Evului Mediu și în Epoca Modernă pentru întreg spațiu românesc⁷⁴, practică aplicată în întreaga Europă⁷⁵. Nunta era o sărbătoare, „una dintre marile ocazii sociale, ... o întrerupere a rutinei zilnice și obositoare, era prilejul cu care se puteau manifesta legăturile de prietenie și rudenie...., o ocazie de a se înfripa noi cunoștințe, noi legături și de a se perfecta noi tranzacții”⁷⁶. Cununia era „momentul strategic fundamental în structura ceremonială a nunții”, dar și în constituirea noii familii. Înainte de cununie se făcea „scalda” mirelui și a miresei, cu apă curată de izvor, în care, după obicei, se puneau lapte, miere, flori și busuioc, dar și bani pentru noroc și bogăție. Alte secvențe ale spectacolului nunții erau „îmbrăcatul/gătitul miresei”, „gătitul mirelui”, „iertăciunea miresei”, alaiul de nuntă.

Sfânta Taină a Nunții era și rămâne a fi un act public la care trebuie să asiste comunitatea, interzicându-se săvârșirea Cununii în timpul nopții, fiind obligatorie prezența martorilor⁷⁷, rolul acesta fiind îndeplinit în special de către nași, cu care se constituiau relații de rudenie spirituală. La solemnitate oaspeții se invitau din timp. În cazul cununii persoanelor de rând, la ceremonie erau

⁷² *Требник Митрополита Петра Могили, Київ, 1646*. Київ, 1996, том 1.

⁷³ *Ibidem*, p.144.

⁷⁴ Bolovan, I. *Transilvania între Revoluția de la 1848 și Unirea din 1918. Contribuții demografice*. Cluj-Napoca, 2000, p.172.

⁷⁵ Vintilă-Ghițulescu, C. *În șalvari ...*, p.220.

⁷⁶ Bolovan, S.-P. *Familia în satul românesc din Transilvania*. Cluj-Napoca, 1999, p.158.

⁷⁷ Желтов, Михаил. *Венчание брака*, p. 661–668; Braniște, Ene *Liturgica Specială*. București: Ed. IBMBOR, 2005.

prezenți rudele, vecinii, comunitatea enoriașilor din localitate. În comunitate invitația se făcea conform obiceiului. Se considera o onoare de a fi invitat la nuntă. În cazul în care nu se putea onora invitația, se preciza cauza lipsei.⁷⁸ La cununile copiilor din familiile domnitoare din Țara Moldovei, de altfel ca și în alte state creștine⁷⁹, legiferarea uniunilor matrimoniale erau făcute în prezența atât a elitei locale și a populației de rând, cât și cu prezența oaspeților din înalta societate a statelor Europei⁸⁰. Cununia putea fi înfăptuită de un preot hirotonit, care a primit „blagosloveni a sluji toate celi ce s(e) cuvin preutu adic a cununa, a boteza, a sluji sfânt(ul) maslu și a săvârși Sfânta și D(u)mnezeiasca liturghii”⁸¹, deci nu este oprit a săvârși Sfintele Taine, și doar în localitatea în care este numit. În funcție de poziția socială a înșurăților și a părinților lor, varia și rangul preoților care îi cununa. În cazul copiilor oamenilor de rând liturghia era oficiată de preotul paroh al bisericii ai căror enoriași erau mirii, iar în cel al copiilor de boieri și domni – de cele mai înalte fețe bisericesti. Astfel, cununia Mariei Lupu cu Ianusz Radziwiłł a fost oficiată de Mitropolitul Kievului Petru Movilă: „Slujba cununii a fost săvârșită de mitropolitul Kievului anume Petru, cel mai de seamă dintre toți oamenii bisericii din întreaga Rusie și care se trage din neamul Movileștilor care au domnit odinioară asupra Moldovei, dar mai pe urmă s-a retras în Polonia din cauza dușmăniei turcilor și acum este socotit ca un băștinaș al țării, căruia mitropolitul țării i-a cedat locul ca să săvârșească el ceremoniile cununii”⁸².

Însăși *Încununarea Mirilor* era însoțită de o serie de obiceiuri și tradiții caracteristice pentru întreg spațiul românesc, dar și pentru cel ortodox, care începeau în momentul când mirele și mireasa intrau în biserică și un colac se rupea în două, fapt remarcabil și de călătorii străini, prezența nașilor, inelele, făcliile etc. Ordinea acțiunilor în ceremonialul religios era datul mâinilor, jurământul, întărirea și binecuvântarea de către preot. *Încununarea* la ortodocși avea și are câteva elemente simbolice: cununile, paharul cu vin, bucățița de pâine, înconjurarea mesei (Dansul lui Isaia). După săvârșirea *Încununării Mirilor*, preotul citea o predică despre importanța constituirii familiei,

⁷⁸ *Studii...*, vol. XVI, ed. de N. Iorga. București, 1909, p.131.

⁷⁹ Despre alte invitații la nunțile copiilor din familiile domnitoare a se vedea Fodor (Chirilă), Georgeta. *Femeia în societatea medievală românească. Secolele XV-XVII*. Cluj-Napoca: Editura Argonaut, 2011, p.23.

⁸⁰ *Călători Străini despre Țările Române (în continuare CSȚR)*. Vol. V, volum îngrijit de Maria Holban, redactor responsabil, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu. București: Editura Științifică, 1973, p.136.

⁸¹ Plugaru, Ș., Candu, T. *Episcopia Hușilor*, d.1, p.209.

⁸² *CSȚR*, vol. V, p. 644.

explicându-le tinerilor însurăței esența acesteia, responsabilitatea soților unul față de altul și față de copiii ce urmau să apară și dându-le anumite sfaturi, îndemnându-i a urma exemplul personajelor din Vechiul Testament. După săvârșirea ceremoniei, mirii, împreună cu tot alaiul, se îndreptau spre casă.

Oficierea *Sfintei Taine a Nunții* desemna faptul că mariajul încheiat este legitim. În sursele din Țara Moldovei din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, în special pentru prima căsătorie, legitimitatea primei căsnicii era stipulată prin sintagmele „cu cununie legitimă”, cu „prima cununie legitimă”, „cu cununat”, „ce-au ținut cu cununie” etc., semnificând faptul că mariajul a fost încheiat conform dreptului canonic ortodox. În Țara Românească se mai utilizau expresiile „după lege și pravilă” și „după lege bisericească și pravilă”⁸³.

În sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea ospetele erau parte componentă a vieții cotidiene a locuitorilor din Țara Moldovei, fiind mese organizate cu ocazia unor anumite evenimente, ele însoțeau cele mai importante etape din ciclul vieții, inclusiv și căsătoria. În Moldova ospățul de nuntă este numit Masa Mare și constituie „punctul culminant al nunții”⁸⁴. Conform relatărilor călătorilor străini, „ospetele de nuntă se fac totdeauna la mire”, iar „rudele miresei prăznuiesc la ele acasă și-și trimit pahare de vin unele altora de la o casă la alta”⁸⁵. În cazurile unei nunți în familii mai simple, întreaga comunitate sărea în ajutorul familiilor tinerilor, astfel că Del Chiaro menționa: „Femeile vin aducând daruri și mâncare de acasă: un lucru de care nu se supără nimeni. Și iată ce se aducea ca dar: un berbec viu ținut de un țigan, apoi miei, găini, curci, găște, vin, cozonaci, fructe, acoperite toate cu năframe frumoase”⁸⁶. Susținerea familiilor tinerilor și contribuția prin bucate la masa de sărbătoare era un mod de manifestare a solidarității comunității în care locuiau tinerii.

Pe lângă ospăț, atât părinții mirilor, cât și rudele, dar și alți invitați, făceau tinerilor diverse cadouri: bani, bijuterii, haine, veselă, proprietate funciară etc., în dependență de situația financiară a invitaților. Invitații dădeau darurile, fiind conștienți că în momentul când ei vor fi socri și copiilor lor li se vor face daruri⁸⁷.

Nunțile în familiile simple erau susținute de muzică lăutărească, iar în cele din familiile de boieri și domnești de diverse distracții. Durata ospetelor de nuntă varia în dependență de mediul social al tinerilor.

⁸³ Vintilă-Ghițulescu, C. *În șalvari și cu ișlic*, p.214.

⁸⁴ Ciubotaru, S. *Obiceiuri nuptiale din Moldova*, p.66.

⁸⁵ *CȘTR*, vol.VII, îngrijit de M. Holban (redactor responsabil), M. M. Alexăndrescu Dersca-Bulgaru, P. Cernovodeanu. București: Editura Științifică, 1980,p.266.

⁸⁶ *Ibidem*.

⁸⁷ Vintilă-Ghițulescu, C. *În șalvari și cu ișlic*, p.224.

În ceea ce privește fenomenul căsătoriilor mixte, acesta a apărut în urma contactelor dintre ortodocși, în mare parte români, și reprezentanții altor confesiuni și etnii, care viza nu numai indivizii ce urmau a crea o familie, ci și normele și reglementările religioase și de stat și creau o atitudine a societății față de acest fenomen. Deși, reieșind din prevederile canoanelor, Biserica Ortodoxă din Moldova oficial nu accepta căsătoriile între ortodocși și necreștini sau dintre ortodocși și eterodocși, calificându-le drept ilegitime, căsătoriile interconfesionale fiind acceptate doar în cazul convertirii eterodocșilor la ortodoxie, totuși în istoria Țării Moldovei astfel de căsătorii erau cunoscute de la întemeierea statului, în special în familiile domnitoare, ele fiind încheiate de cele mai multe ori în scopuri politice, în dependență de circumstanțele timpului. Un rol important în evoluția acestui fenomen l-a avut diplomația de mariaj. Încheierea unei căsătorii interconfesionale în Țara Moldovei de la sf. sec. al XVI-lea — începutul sec. al XIX-lea depindea de mai mulți factori și de diverse motivații. La nivelul elitelor, pe unul dintre primele planuri apare factorul politic. Astfel, în cazul fenomenului căsătoriilor mixte, remarcabil în acest sens este sec. al XVII-lea, în special prima jumătate a acestuia, care s-a evidențiat prin alianțele de mariaj între domnițele moldovence ortodoxe și reprezentanții altor confesiuni creștine (romano-catolici sau protestanți), când au fost încheiate căsătorii mixte cu demnitari de vază din Rzeczpospolita, în cazul membrilor familiilor domnitoare și ale familiilor marilor boieri se remarcă motivația orientării politice, în contextul rivalității polono-turce. Pe planul doi apare motivația economică. În sec. al XVIII-lea, la nivelul elitelor se înregistrează tot mai multe mariaje interetnice, în special cu grecii, fenomenul deja remarcându-se în a doua jumătate a sec. al XVII-lea. Numărul căsătoriilor mixte cu grecii cresc numeric în special odată cu sporirea influenței fanarioților în Principatele Române. La nivelul populației de rând, motivațiile sunt de altă natură, fie că e vorba de anumite interese social-economice, fie că e vorba de sentimente umane⁸⁸. Totodată, de la mijl. sec. al XVIII-lea, odată cu derularea războaielor ruso-turce pe teritoriul Țării Moldovei, se înregistrează căsătorii cu reprezentanți ruși, dar aceste mariaje se încadrează în categoria celor interetnice.

Reieșind din cele expuse mai sus, în evoluția căsătoriilor interconfesionale între ortodocși și eterodocși în Țara Moldovei putem evidenția două etape: I etapă – sec. al XVII-lea, când prevalează căsătoriile mixte ale românilor/româncelor ortodocși cu reprezentanți romano-catolici și protestanți, reieșind la nivelul elitelor mai mult din interese politico-economice, iar la

⁸⁸ Solcan, Ș. *Căsătoriile mixte din Transilvania în Evul Mediu*. În: *Confesiune și căsătorie în spațiul românesc. Studii de demografie istorică*, coor. C. Pădureanu, Arad, 2006, p. 18.

nivelul populației de rând – din preponderența acestui segment al populației eterodoxe îmbinat cu alte motivații; a II-a etapă – sec. al XVIII-lea – începutul sec. al XIX-lea, când la nivelul elitelor scade numărul căsătoriilor interconfesionale și mărește cele eterodoxe (cu grecii), reieșind din situația politico-economică existentă, iar la nivelul populației de rând continuă starea de fapt precedentă – ortodocșii încheind căsnicie cu alți eterodocși, care este influențată inclusiv și de numeroasele războaie desfășurate, dar și cu ortodocși de alte etnii.

În rândul căsătoriilor interconfesionale, cele mai des prezentate în surse sunt cele ale romano-catolicilor cu ortodocșii, reieșind din faptul că printre populația alogenă anume acest segment al populației eterodoxe era cel mai numeros. Despre căsătoriile mixte ale romano-catolicilor cu ortodocșii în Țara Moldovei în categoria populației fără dregătorii au semnalat unii călători străini, care, fiind în majoritatea sa misionari catolici, își exprimau nemulțumirea și îngrijorarea față de acest fenomen, reieșind din mai multe considerente: 1) pierderea enoriașilor; 2) scăderea influenței Bisericii Romano-Catolice; 3) decăderea moralității în rândurile enoriașilor romano-catolici prin destrămarea familiilor - conform canoanelor Bisericii Romano-Catolice căsătoria nu putea fi desfăcută. Aceste momente sunt evidențiate în relatările lui Johann Sommer, Paolo Bonnicio, Bernardino Quirini, Niccolo Barsi⁸⁹ etc.

Totodată, numărul relativ mic al căsătoriilor mixte din teritoriul Țării Moldovei certifică faptul că Biserica Ortodoxă din Moldova, ca și cea din întreg spațiul românesc, nu și-a redus funcția doar la aceea de a fi un mentor duhovnicesc, ci a reprezentat o veritabilă instituție de păstrare a valorilor confesionalo-etnice ale enoriașilor săi, păstrarea identității confesionale în acel timp egală cu păstrarea identității naționale. Deși Biserica Ortodoxă din Moldova oficial nu accepta căsătoriile între ortodocși și necreștini sau dintre ortodocși și eterodocși, în anumite situații, realitatea cotidiană arată că se căsătoreau și fără convertire, astfel că erau acceptate căsătoriile ortodocșilor cu eterodocși: romano-catolicii, protestanții (luterani, anglicani, calvini), armeanogregoriani și lipoveni al căror Botez este recunoscut de către Biserica Ortodoxă. Biserica Ortodoxă din Moldova a fost nevoită să agreeze astfel de căsătorii: la nivelul populației de rând pentru a menține și a spori numărul enoriașilor săi, iar la nivelul elitelor – pentru a răspunde anumitor interese politico-strategice ale țării. Căsătoria în acest caz trebuia să respecte următoarele condiții: a) Sfânta Taină a Nunții urma să fie oficiată în Biserica de rit ortodox, conform regulilor și modelului Bisericii Ortodoxe, mirii urmând a fi cununați de un preot ortodox.

⁸⁹ A se vedea colecțiile *CSTR*.

Pentru căsnicie era necesară permisiunea Arhiepiscopului Eparhial. b) Copiii născuți în această căsătorie interconfesională urmau să fie botezați și educați conform regulilor și spiritului Bisericii Ortodoxe. c) Persoanele de alt rit, care urmau să se căsătorească cu persoane de rit ortodox, erau obligați să dea recipisă că nu vor insulta soții pentru apartenența la ortodoxie, nici nu vor încerca să-i convertească, prin seducere sau amenințări. Dar și în cazul acceptării tuturor acestor condiții nu exista o garanție că mariajul mixt va fi permis.

Capitolul conține și analiza a două studii de caz ale căsătoriilor mixte intersociale/interetnice deosebit de ilustrative pentru spațiul românesc: căsătoriile dintre moldoveni, liberi din punctul de vedere al statutului social, și țigani, care aveau statut de rob atât în Țara Moldovei, cât și în Țara Românească, și mariajele dintre moldoveni și țărani-șerbi ruși și căsătoriile dintre moldoveni și militarii ruși.

Fiecare caz se examina aparte. Dar de cele mai dese ori astfel de căsătorii sau erau desfăcute sau mariajul mixt se interzicea. Astfel, dacă în cazul căsătoriilor interconfesionale se manifesta o oarecare toleranță în scopul menținerii și măririi numărului enoriașilor, atunci în cazul căsătoriilor mixte social, ghidându-se și legislația contemporană epocii, instanțele erau deosebit de dure. În Țara Moldovei, până în sec. al XVIII-lea, obiceiul pământului interzicea căsătoria unei persoane aservite cu o persoană liberă, situație confirmată și de legislația țării. Un progres în această problemă s-a dovedit a fi Așezământul din 1743 al lui Constantin Mavrocordat. Însă hotărârile acestui Așezământ au fost anulate de cele ale Sobornicescului Hrisov, căsătoriile mixte între țigani și moldovence și moldoveni și țigance fiind interzise. O situație asemănătoare se constată și în Țara Românească.

În **Capitolul IV** se scot în evidență tipurile de relații de rudenie constituite în urma încheierii alianței matrimoniale. Este elucidat statutul de persoană căsătorită, atât pentru femei, cât și pentru bărbați, reflectat în sursele timpului, și rolul acestui statut. responsabilitățile apărute între membrii familiei. Căsnicia a stat și la baza relațiilor de rudenie, devenind una din formele de sociabilitate cele mai răspândite, ce contribuie la înțelegerea modului de evoluție și funcționare a comunității tradiționale românești din Țara Moldovei. În Țara Moldovei, în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, ca și în Țara Românească, relațiile de rudenie erau stabilite în baza câtorva principii: a *consangvinității* (care are la bază actul de naștere), a *alianței*, numită și cuscrie, fiind de trei feluri: legitimă, închipuită și ilegitimă (cuscria legitimă este cea între soț și consăngeniul celuilalt soț; între consăngeniul unui soț și consăngeniul celuilalt soț; între trei familii prin două căsătorii succesive ale aceleiași persoane, căsătoria închipuită este cea apărută în urma logodnei) și a *relației*

spirituale (care are la bază Sfânta Taină a Botezului și Sfânta Taină a Nunții, dar și actul înfierii).

În acest capitol au fost examinate problemele reflectării statutului de persoană căsătorită, deoarece, făcând parte din riturile de trecere, căsătoria marchează atât o modificare biologică a celor doi actanți principali, cât și modificări sociale. Astfel, cei doi trec de la statutul de logodnic-logodnică prin cel de mire și mireasă spre cel de soț și soție, constituindu-se o nouă unitate socială – familia. Totodată se stabilesc și se structurează relațiile noii unități sociale cu familiile fiecăruia dintre soți, stabilindu-se relații de rudenie, dar și cu comunitatea în ansamblu. În sursele din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea din Țara Moldovei statutul unei femei căsătorite în raport cu bărbatul ce i-a devenit soț este remarcat prin diverși termeni: *soție, soț, femeie, muiare, jupâneasă, cneaghină etc.*

O altă variantă a identificării statutului de femeie căsătorită în raport cu bărbatul care îi este soț era *preluarea numelui soțului*, prin adăugarea sufixelor: -aia, -anca, -easa, -iasa, -oia, -uia, redate în graiul moldovean ca: -oae, -oi, -ue, cu sau fără prenumele respectivei soții⁹⁰, de exemplu, „eu, Buna Dăniléasa, soția lui Dănilă”⁹¹. Statutul de femeie căsătorită este subliniat și prin adjectivul *măritată*. Statutul de bărbat căsătorit este remarcat prin termenii: *soț, bărbat, căsar, căsaș, însurat*.

În capitol se analizează și rudenția spirituală stabilită prin instituția nașilor, nașia fiind una dintre instituțiile fundamentale în comunitățile tradiționale românești⁹² și „exprimă raportul stabilit între nași și fini, la fel ca și între consăngenii direcți ai acestora, în urma săvârșirii Tainei Botezului și/sau Tainei Cununiei”⁹³. Termenii care delimitează tipul de rudenie spirituală din nașie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, ca și în întreg spațiul românesc, sunt: *naș/nănaș, nașă/nănașă, nașie, fin, fină (cu derivatele lor), cumătru, cumătră, cumetrie*. Pentru prima dată termenul *naș* în Țara Moldovei este menționat într-un document din 1615⁹⁴. În Țara Moldovei în sec. XVII- înc. sec. al XIX-lea actul ritualic al Sf. Botez și practica nașiei din

⁹⁰ Constantinescu, N. *Dicționar onomastic românesc*. București, 1963, p. XXXIV.

⁹¹ La 23 martie 1641 împreună cu copiii vinde ocina. *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. XXVI (1641-1642), volum întocmit de I. Caproșu. București: Editura Academiei, 2003, p. 53.

⁹² Rogoz, Viorel. Nașia - institutie a înruderii spirituale în zona Codrului. În: *Anuarul Arhivei de Folclor*, XV-XVII (1994-1996), pp. 287-292.

⁹³ Cojocaru. Ludmila D. Instituția nașiei la românii din Basarabia. În: *Promemoria. Revista Institutului de Istorie Socială*, 2012, Volumul II, Nr. 3, p. 55.

⁹⁴ Bogdan, D. *Glosarul cuvintelor românești din documentele slavo-române*. București, 1946.

botez este menționată în expresii deosebite: *a botezat, a ținut la botez, a luat fiu din Botez, a lua din sfânta cristelniță*. Cel mai des este folosit verbul *a botezat*, aceasta referindu-se atât la copii, cât și la adulți. Pentru Țara Moldovei constatăm faptul că au fost aleși nași de botez: rude cosangvine, rude prin alianță și persoane străine neamului. *Nașul de botez* avea datoria de a acorda finului susținere moral-spirituală, trebuia să aibă grijă de educația moral-religioasă a finului și să-l învețe la vremea cuvenită adevărurile credinței creștine; o altă obligație de bază a nașului de botez *era susținerea, întreținerea și educația finului* în cazul decesului părinților. Astfel se întâmplă în cazul lui Constantin Cantemir, care avea datoria de a acorda finului și sprijin material (daruri, bani etc.)⁹⁵. Nerespectarea obligațiilor de fin, precum cinstirea nașilor, susținerea acestora, nu era bine privită în societate și era dur sancționată de către comunitatea tradițională. Un astfel de caz este descris de către Miron Costin cu referire la așteptările lui Coste Băcioc de la finul său Toader brănișterul.

Relația de *rudenie spirituală* prin *Nășia din Cununie* se stabilește prin săvârșirea actului ritualic *Încununarea* (Cununia). *Nășia din Cununie* în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea este remarcată în mai multe documente^{96,97}, iar practica nășiei este menționată printr-o expresie standard: „*au cununat*”. În perioada cercetată, pentru Țara Moldovei constatăm că nași de cununie au fost aleși *Rude spirituale* - nașii de botez (tradiția ca nașa/nașul de botez să fie păstrată și în calitate de nașă/naș de cununie își trage originea din Bizanț)⁹⁸. Documentele arată și faptul că prioritate în alegerea nașului de cununie se dădea nașului de botez al băiatului, rude sanguine, persoane din afara neamului. În rândul elitelor economico-funciare și politice se observa tendința de a solicita nănași din același grup. *Nășia domnească* are o importanță deosebită pentru domnie: întărește autoritatea și prestigiul domniei, consolidează imaginea domnului țării ca binefăcător în ochii societății, prin mărirea rețelei de rudenie spirituală își fortifică puterea, își mărește cercul de boieri și slujitori pe care se poate baza. *Un naș putea să aibă mai mulți fini de cununie*. Astfel se întâmplă în cazul lui Nicolae Mavrocordat, domnul Țării Moldovei și apoi domn al Țării Românești. În cadrul acestor relații spirituale, între nași și fini și între cumetri se instituie un anumit camp de relații juridico-

⁹⁵ *Istoria dreptului românesc*, Vol. I. Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, p. 501.

⁹⁶ *Studii*, Vol. VI, p. 44, în notă.

⁹⁷ *Documente bărlădene*, vol. III. Acte de proprietate ale moșilor Pălădești însoțite e o condicuță și un catastih cu un hrisov cu facsimil și patru hărți de preotul Ioan Antonovici, Bârlad, 1915, p. 180.

⁹⁸ Szekely, M. M. *Op.cit.*, p. 105.

morale, exprimate prin drepturi și obligații rânduite de obiceiul pământului și dreptul canonic, iar respectarea acestor îndatoriri reciproce era urmărită prin sistemul de norme ale comunității. Principalele îndatoriri ale nașilor de cununie sunt asemănătoare cu cele ale nașilor de Botez.

Rudenția este unul dintre cele mai mari impedimente pentru căsătorie din motive morale, naturale și sociale⁹⁹. În conformitate cu punctul de vedere al Bisericii Ortodoxe, căsătoriile încheiate între rude se încadrau în categoria celor *neîngăduite*, ca și cele încheiate în perioada de doliu sau precum erau căsniciile cu cei de altă confesiune etc. care urmau a fi desfăcute; sau *osândite/blestemate*, precum mariajul cu cei care au depus jurământ de castitate etc., însă ele toate pot fi încadrate în categoria celor *nelegitime*. În conformitate cu legislația Țării Moldovei, ca și cu cea din Țara Românească, care se bazau pe dreptul canonic ortodox, căsătoriile între rudele de sânge sau între rudele prin alianță, sau între rudele spirituale erau considerate ilegitime și se încadrau în categoria celor „ce fac sânge amestecat”. Fiind parte a infracțiunilor contra familiei și moralei, căsniciile între rude aveau grave consecințe atât pentru făptași (despărțirea, pedeapsa cu moartea, blestemul bisericesc), cât și pentru copiii acestora (n-aveau drept la moștenirea averii părinților). Nomocanoanele aplicate în Țara Moldovei, cu referire la mariajele între rude, ofereau o explicație clară și le clasificau în căsătorii neîngăduite și cele care erau oprite, dar și stipulau gradele de rudenie până la care erau interzise mariajele între rude. Astfel, în *Hexabiblu lui Harmenopolos* se preciza: „Căsătoria neîngăduită este aceea, care se încheie între rude ascendente și descendente, iar oprită este aceea care se încheie între rude colaterale sau între cuscri”¹⁰⁰. Pedeapsa pentru cei vinovați era stabilită în funcție de caz și în dependență de apropierea gradului de rudenie: „Cine încheie o căsătorie împotriva legii, acela pierde rangul său, averea lui se confiscă, iar el este exilat și dacă e de obârșie de jos, este lovit de o pedeapsă corporală”¹⁰¹. Cea mai gravă pedeapsă, cu moartea, se aplica în cazul căsniciei rudelor de sânge de gradele I și II, deoarece era clasificată drept incest¹⁰².

În perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, de cele mai dese ori prevederi referitoare la cercetarea relațiilor interzise între rudele de sânge, rudele prin alianță și rudele sufletești se întâlnesc în hrisoavele domnilor Țării Moldovei, ceea ce dovedește că problema era abordată la nivel de domnie, iar cercetarea cazurilor și stabilirea gradului de vinovăție plus aplicarea

⁹⁹ Soare, Gheorghe. Impedimentele la căsătorie și motivele de divorț. În *BOR*, LXI (1943), nr. 4–6, p. 582.

¹⁰⁰ *Hexabiblu lui Harmenopolos*, tit. VII, 5 și 6.

¹⁰¹ *Syntagma*, p. 127-129.

¹⁰² *Ibidem*.

pedepselor canonice erau puse în seama autorităților ecleziastice, ambele autorități veghind asupra îndeplinirii canoanelor religioase și menținerea valorilor familiei creștine. Domniii Țării Moldovei, poziționându-se ca apărători ai creștinătății, inclusiv și prin păstrarea valorilor și moralei creștin-ortodoxe, repetau constant în hrisoave că chestiunile ce țin de morala creștină sunt în competența autorității ecleziastice.

Am constatat că problema amestecului de sânge, inclusiv a căsătoriilor între rudele de sânge, între rudele spirituale și între rudele prin alianță, era destul de acută, astfel că domnitorii permanent insistau asupra cercetării, depistării și examinării a astfel de încălcări, reieșind nu numai din normele morale ale societății, dar și din prevederile legislației țării. Totodată, instanțele ecleziastice aveau drepturi depline asupra pedepsirii canonice a celor vinovați, încasând și gloaba. Sursele documentare sunt foarte sărace și laconice în prezentarea situațiilor de căsătorie între rude la nivel cotidian și în prezentarea etapelor de cercetare în identificarea căsătoriei nelegitime, fiind identificate doar câteva studii de caz la 23 septembrie 1797, când Veniamin Costache, Episcopul de Roman, a examinat un proces de divorț între Ștefan Mogâldea, mazil din Brăhășești, ținutul Tecuci, și soția lui Smaranda, cu care a trait 11 ani; relația incestuoasă cu o verișoară din 1811¹⁰³ și un alt caz ilustrativ pentru spațiul românesc datat cu 1813, dar care reflectă și situația din perioada anterioară. Mihalache, fiul lui Simion Negruți, și Andriana, fiica lui Dominte, din satul Răcești, ținutul Soroca, care s-au îndrăgostit (în opinia autorităților ecleziastice „s-au îngurluiet”), au hotărât să se căsătorească pe ascuns, deoarece erau rude spirituale, iar fata era însărcinată¹⁰⁴. Căsătoria unor rude, și chiar a copiilor acestora, în opinia contemporanilor epocii, atrăgea pedeapsa Dumnezeiască, mentalitate ce se încadra perfect în segmentul temporal examinat, fiind caracteristică unei societăți profund religioase. Astfel se întâmplă în cazul morții premature a fiicei domnului Țării Moldovei Constantin Cantemir. Safta, fiica cea mai mică a lui Constantin Cantemir, fusese logodită cu Pătrașco Costin, însă această logodnă a fost desfăcută drept rezultat al conflictului politic¹⁰⁵, după care a fost căsătorită cu Mihai Racoviță. Reieșind din canoanele creștine, copiii cumetrilor nu aveau voie să se căsătorească unii cu alții, deoarece prin Sfânta

¹⁰³ „*Arhivele Basarabiei. Revista de istorie și geografie a Moldovei dintre Prut și Nistru*”, Chișinău, 1932, an IV, p.295.

¹⁰⁴ *Documente privitoare la cotidian și viața de familie din Basarabia în secolul al XIX-lea*. Volumul I. 1813, nr. 175, p.219-220.

¹⁰⁵ Eșanu, A. Eșanu, V. *Fiicele lui Constantin-vodă Cantemir. În: Dinastia Cantemireștilor. Secolele XVII-XVIII*. Coordonator și redactor științific, acad. Andrei Eșanu. Chișinău: Știința, 2008, p.95.

Taină a Botezului familia lui Constantin Cantemir s-a înrudit cu cea a lui Ion Racoviță, devenind rude sufletești, se pare că în acest caz nu s-a făcut o cercetare riguroasă a relațiilor de rudenie spirituală sau, ca și în alte cazuri legate de familia domnească, au fost permise tacit. Instituția nașiei, atât cea din Botez, cât și cea din Cununie, a supraviețuit tuturor modificărilor din societate, regăsindu-se și astăzi în comunitatea tradițională românească.

În capitolul 5 *Încetarea căsătoriei și recăsătoria în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea: prevederi canonico-legislative, mentalități și cotidian* sunt prezentate cazurile când un mariaj valid putea înceta: în urma decesului unuia sau ambilor soți și în urma divorțului. Cele mai dese cazuri de încetare a căsătoriei erau cele în urma decesului unuia dintre soți. Moartea unuia dintre soți putea fi naturală, adică firească, dar putea fi și accidentală sau violentă. Printre cauzele morții violente în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, în Țara Moldovei se numără războaiele, bolile și epidemiile (în special ciuma), foametea, pedepsele (decapitarea, spânzurătoarea, înecarea etc.) și alte tipuri (omorul premeditat, omor întâmplător etc.). Pe lângă moartea unuia dintre soți, după cum am remarcat mai sus, încetarea căsătoriei avea loc și prin divorț, care însemna dizolvarea unei căsătorii valabile de către o autoritate ecleziastică, deoarece această problemă ținea de competența Bisericii. În studiile referitoare la istoria vieții de familie divorțurile se numără printre pericolele care amenințau familia nucleară întemeiată în baza căsătoriei, constituind dispariția instituției căsătoriei. Pentru secolele XVII, XVIII și începutul sec. al XIX-lea cercetarea aspectelor legate de cazurile de divorț ale românilor ortodocși din Țara Moldovei este o problemă dificilă și controversată din mai multe puncte de vedere, printre care se remarcă motivația limitată pentru divorț și numărul de surse disponibile. În mare parte această problemă este oglindită în codurile legislative aplicate. Deși căsătoria unui ortodox era considerată indisolubilă, totuși Biserica Ortodoxă a permis desfacerea căsătoriei în anumite cazuri, pe primul plan fiind adulterul, dar a mai admis divorțul și din alte motive, precum comportamentul inadecvat, bătăile și amenințarea vieții, alungarea soției de acasă, călugăria, erezia, proxenetismul, lesbianismul, pedofilia etc. Reieșind din aceste motive, este clară diferența în situația familiilor de confesiune ortodoxă, cărora divorțul le era permis în anumite situații, spre deosebire de cele ale romano-catolicilor, cărora divorțul le era interzis.

În perioada sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, în Țara Moldovei, instituția căsătoriei era sub controlul Bisericii Ortodoxe și a statului, astfel că, potrivit prevederilor canonico-legislative, cele mai frecvente motive de a solicita divorțul și care într-un final conduceau la desfacerea căsătoriei au

fost: adulterul, tentativa de omor, beția, încălcarea normelor de căsătorie etc. Unele cereri de divorț conțineau doar un singur motiv de divorț, altele - mai multe motive: adulter și beție; bătaie, beție și infidelitate etc. La începutul sec. al XIX-lea, beția, asociată cu bătaie și/sau adulter, era unul dintre motivele inițierii de către femei a unui proces de divorț care însă nu întotdeauna se încheia cu desfacerea căsătoriei: fie că se retrăgeau cererile, fie că soții se împăcau etc. Prezența copiilor în familie nu constituia un obstacol în calea consumului de alcool și a practicilor violente aplicate, cei apropiați erau suferinzii principali, asupra lor se răsfrângeau efectele negative ale beției și violenței.

În perioada examinată, foarte rar au fost înregistrate cazuri de desfacere a căsătoriilor – de divorț, la acest fapt contribuind atât motivația redusă oferită de Biserica Ortodoxă și susținută de legislația timpului, căutându-se diferite căi de menținere a familiei nucleare, cât și mentalitatea populației în corespundere cu care familia urma să fie păstrată indiferent de circumstanțe. Principiile morale din perioada dată, care se bazau pe valorile creștin-ortodoxe, conform cărora căsătoria era considerată indivizibilă deoarece a fost constituită prin voința Domnului, fiind și binecuvântată, încuviințau și susțineau necesitatea menținerii unei căsnicii chiar și în condițiile prezenței factorilor nefavorabili mariajului, a relațiilor încordate între soți și a imposibilității conviețuirii în cuplu, cultivându-se sentimentele de vină și de rușine, în special femeilor, astfel că unele erau nevoite să suporte violența fizică și cea economică, relațiile de adulter ale soțului fără a le reclama. Autoritățile ecleziastice, prin acțiunile sale, se străduiau să rezolve conflictul apărut în familie pe orice cale, chiar dacă și era în detrimentul soțului nevinovat sau al copiilor, invocând diferite motive și argumente pentru a împiedica divorțul și a menține integritatea familiei, deoarece se distrugeau fundamentele mentale creștine de indispensabilitate a căsătoriei. Comportamentul populației, aflată în totalitate sub impactul moralei creștine, era dependent de atitudinea comunității și a rudelor.

În Țara Moldovei, în sec. al XVII-lea –începutul sec. al XIX-lea, deși societatea era una patriarhală, cel mai des divorțul era intentat de femei, care reprezentau diferite categorii sociale, ceea ce vine să sublinieze atât statutul femeii în societate, având anumite drepturi, cât și schimbările modernizatoare, impactul suflului european în spațiul românesc, în special din sec. al XVIII-lea, când deja sunt înregistrate mai multe cereri de divorț inițiate de către femei.

Chestiunile privind divorțul erau rezolvate de către instanța ecleziastică. Procedura de divorț era una de durată, specială pentru fiecare caz în parte, dar comună în materie procedurală: se examina cererea reclamantului, se interogau ambele părți, se interogau martorii, în unele cazuri se cerea prezentarea

documentelor confirmative ale căsătoriei etc., astfel, în universul intim al familiei se implica nu numai Biserica, dar și comunitatea. Sentința pronunțată de instanță hotăra viitorul soților: aceștia se declarau divorțați sau erau forțați să continue viața în comun. Prin sentință cel vinovat era privat de dreptul de a se recăsători sau ambilor soți li se interzice recăsătorirea, se aplicau pedepse morale, epitemia etc. în dependență de gradul de vinovăție. Totodată, femeile erau deosebit de afectate de divorț, deoarece societatea în ansamblu nu privea bine o femeie divorțată. Însă deseori, chiar și după demonstrarea unor motive serioase de divorț, precum ar fi impotența, beția etc., divorțul nu era acordat.

În contextul decesului unuia dintre soți sau al divorțului deosebit de acut apărea problema recăsătoriilor. În conformitate cu prevederile canonice creștine, idealul căsătoriei creștine era monogamia absolută, excluzând a doua căsătorie, subliniindu-se că este apreciată reținerea de la căsătorie: „Dar mai fericită este dacă rămâne așa, după părerea mea. Și socot că și eu am Duhul lui Dumnezeu” (1 Cor. 7,40). Cu toate acestea, manifestând înțelegere față de condiția fizică umană, canoanele permiteau unui văduv sau unei văduve să se recăsătorească, bazându-se pe cuvintele Apostolului Pavel: „Femeia este legată prin lege atâta vreme cât trăiește bărbatul ei; Iar dacă bărbatul ei va muri, este liberă să se mărite cu cine vrea, numai întru Domnul” (1 Cor. 7, 39), astfel că al doilea și al treilea mariaj erau permise doar „ca un pogorământ făcut pentru slăbiciunea firii omenești”. Totuși, a doua căsnicie și a treia erau catalogate și declarate *nepravilnice, nelegiuite*, deoarece, conform dreptului canonic bizantin aplicat în problemele căsătoriilor repetate în Țara Moldovei, ca și în Țara Românească, ele erau făcute cu încălcarea legii. Căsătoriile repetate, conform regulilor stabilite, erau însoțite de aplicarea epitemiei sau a canoanelor de pocaință, precum opriri de la Sfânta Împărtășanie. Reieșind din realitățile vieții cotidiene, deși Biserica Ortodoxă aprecia reținerea în căsătorie după decesul unuia dintre soți din primul mariaj și impunea anumite prevederi privind condițiile de încheiere a căsniciilor repetate, în special la capitoul pedepselor canonice, totuși, în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, necesitatea de consolidare a patrimoniului funciar, dar și necesitatea și sprijinul pentru creșterea copiilor, în special la văduvii/văduvele rămase cu copii, a făcut să fie încheiat nu doar al doilea mariaj, ci și al treilea mariaj.

În numeroase cazuri, odată cu încheierea căsniciilor repetate apăreau conflicte cu rudele din primul mariaj sau din al doilea, în special cu copiii, vizând probleme de înzestrare, moștenire sau împărțire a averii rămase de la părintele decedat, dar totodată rețeaua de rude se mărea.

O situație aparte o constituia cel de-al patrulea mariaj, care în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea în Țara Moldovei, ca și în întreg spațiul

ortodox, era strict interzis, conform canoanelor religioase fiind considerat drept nelegitim. Reieșind din prevederile stipulate în nomocanoane, acestea stând și la baza codurilor de legi românești, în cazul depistării unei astfel de căsătorii, în urma unei cercetări minuțioase, ea era desfăcută, iar foștii soți, după examinare și aprecierea gradului de vinovăție, erau supuși diferitor pedepse în corespundere cu nivelul de vinovăție constat. Copiii din astfel de căsnicii erau cei care suportau cele mai grave consecințe, fiind lipsiți de dreptul la moștenire. Preoții care cununau persoanele cu a patra căsnicie, fiind în cunoștință de cauză, erau canonisiți

Fiecare dintre cele cinci capitole se încheie cu un șir de concluzii.

CONCLUZII GENERALE ȘI RECOMANDĂRI

Evoluția instituției căsătoriei și relațiile de rudenie a românilor ortodocși din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- începutul sec. al XIX-lea țin de o vastă problemă referitoare la istoria familiei în Țara Moldovei. Căsătoria a fost și rămâne un fenomen cu implicații sociale ample, cu ideile și așteptările individuale în cadrul relației de cuplu, cu implicarea și susținerea sau dezacordul din partea familiei, membrii căreia doreau o uniune matrimonială sau nu o puteau tolera, înțelege, accepta, cu aprecierea societății față de un oarecare mariaj și o anumită situație concretă, cu probleme financiar-economice ale familiilor viitorilor soți, cu atitudinea față de noul membru, care avea o altă identitate religioasă și constituirea relațiilor de rudenie. Deosebit de acut se resimțeau aceste cazuri cotidiene în perioada modernă timpurie. În atenția noastră s-au aflat problemele ce vizează evoluția instituției căsătoriei de la constituirea acesteia și până la divorț, cu tipurile de rudenie constituite în urma căsătoriei, și, respectiv, raportul dintre prevederile canonic-legislative, mentalitatea populației și realitatea cotidiană.

Analiza, interpretarea și evaluarea exhaustivă a istoriografiei, precum și a izvoarelor inedite și publicate, generează o serie de concluzii la acest subiect:

1. Reconstituirea tabloului general al discursului istoriografic demonstrează că studiile de istorie, etnologie juridică, sociologie și antropologie au acordat atenție relațiilor de înrudire, fenomenului căsătoriei și divorțului, astfel că primele încercări de abordare a problemei de istorie a căsătoriei și relațiile de rudenie apar la sfârșitul sec. al XIX-lea –începutul sec. XX. Investigațiile concrete de teren inițiate și desfășurate de membrii „Școlii sociologice” de la București în perioada interbelică nu au putut să le ignore, iar continuatorii le-au dezvoltat, însă contribuțiile în acest domeniu au avut un caracter limitat, oprindu-se ori asupra unor „studii de caz” (o localitate, o zonă geografică etc.), ori asupra unor aspecte particulare ale rudeniei, cum ar fi, de exemplu, „rudenia spirituală”, fie prin „prinderea de frați” („înfrățire”, „de sânge”), fie „din nășie”, iar căsătoria fiind abordată doar prin prisma nomocanoanelor sau la capitolul interdicții. În sintezele academice, tematica era tratată, de regulă, la modul general, reiterându-se, în mare parte, principalele probleme, în prim-plan fiind aduse cele mai generale – de identificare a neamului, seminției etc. sau cu accent spre Țara Românească și Transilvania, iar problema căsătoriei a fost făcută sumar sau secvențial și nu s-a insistat spre o abordare complexă. Alta a fost situația în istoriografia de după anii '90 ai sec. al XX-lea, când au apărut o serie de studii despre instituția căsătoriei și relațiile

de căsătorie din Țara Românească și Transilvania și unele cercetări cu referire la Țara Moldovei.

Remarcăm, însă, că, deși sunt semnalate mai multe studii și cercetări de o notorietate științifică deosebită, totuși nu există lucrări care tratează problema instituției căsătoriei și relațiile de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea-începutul sec. al XIX-lea.

Reconstituirea tabloului general al problemei enunțate a impus, în primul rând, o reinterpretare sintetică asupra studiilor istoriografice din punctul de vedere al înglobării acestora în investigația realizată, dar și al unor surse inedite și publicate ce țin de instituția căsătoriei și relațiile de rudenie.

2. În urma analizei istoriografiei și a surselor s-a demonstrat că în Țara Moldovei, în Epoca Premodernă, familia era instituția care se afla în vizorul societății, sub controlul Bisericii și al statului, dar și în atenția societății. Având rol social-economic și de bază într-un stat, familia era supravegheată de acestea, relațiile familiale fiind reglementate în corespundere cu normele religioase și morale ale comunității, deoarece aveau impact nu numai asupra membrilor familiei date, dar și asupra comunității în care locuiau, asupra mentalului colectiv, asupra întregii societăți. Statul recunoștea dreptul Bisericii de a supraveghea și de a interveni în probleme ținând de viața privată a indivizilor și este bine cunoscut, căsătoria nu era doar o liberă dorință a mirilor, fiind și o înțelegere între familii, dar mai trebuiau respectate și un șir de condiții, fiind excluse toate impedimentele. Biserica Ortodoxă, inclusiv și prin valorile promovate de ea, a influențat comportamentele persoanelor, în special pe cele sociale, având repercusiuni și în relațiile de familie.

3. S-a constatat, că în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea actanții principali ai instituției căsătoriei în Țara Moldovei, care au suportat modificări sociale, juridice și biologice, au fost tinerii necăsătoriți, remarcați în special prin noțiunile *holtei și fată mare*, care în urma etapelor prenuptiale –pețit și logodnă, deveneau *logodnici*, apoi în urma Sfintei Taine a Nunții - *soț și soție*.

4. S-au evidențiat categoriile de *holtei*: *de vârstă (holtei întregi sau holtei cu mustăți)* și *holtei copilandrici (care nu sânt de vârstă)*. *Holteii și fetele mari* trebuiau să întrunească anumite condiții care le permitea să se căsătorească, precum vârsta, integritatea fizică și mentală, credința unică ortodoxă, acordul benevol, dar trebuiau să aibă și binecuvântarea părinților. Totodată, nu trebuiau să apară impedimente. Pentru a se evita momente de neclaritate sau confuzie înainte de căsătorie, era efectuată o anumită procedură de cercetare, iar tinerii care puteau să se căsătorească aveau drept dovadă un peci de cununie.

5. S-a demonstrat, că în Țara Moldovei până la *Încununare*, ca și în întreg spațiul ortodox, pentru tinerii din orice categorie socială era obligatorie urmarea unor anumite obiceiuri și ritualuri, atunci când se discuta încheierea unei alianțe matrimoniale, acestea fiind marcate prin pețit și logodnă. În cazul pețitului reușit urma logodna, prin care se stabilea o legătură de rudenie fictivă cu anumite efecte sociale și juridice, în special interdicția la căsătorie între astfel de rude, dar și responsabilitatea familială. Tot atunci se întocmea izvodul de zestre, cele mai multe foi de zestre cercetate fiind ale fetelor de boieri, la reprezentanții elitelor se făcea schimbul de daruri și inele, dar și fixarea zilei nunții. Ruperea logodnei sau încălcarea promisiunii, în mentalitatea tradițională a epocii, erau pedepsite de către divinitate.

6. S-a evidențiat, că foaia de zestre în Țara Moldovei, dar și în Țara Românească, era întocmită în conformitate cu formularul bizantin. Întocmirea foilor de zestre subliniază respectarea tradițiilor și obiceiurilor locale păstrate în tradițiile prenuptiale, în special la capitolul înzestrarea fetelor, care, pe lângă proprietăți funciare, primeau anumite obiecte/lucruri necesare pentru gospodărie, haine, bijuterii etc. Datoria de a înzestra fiica revenea părinților, în cazul când unul dintre părinți deceda - părintelui rămas în viață, iar în cazul decedului ambilor părinți, fata era înzestrată de frații mai mari rămași în viață. Femeia dispunea de zestrea ei, soțul având drept de a o administra, dar nu putea dispune de ea. În același timp, în caz de divorț, dacă vinovat se făcea bărbatul, femeia își lua cu ea integral zestrea. De remarcat este faptul că s-a încercat unificarea formularului pentru ambele Țări Române.

7. În urma analizei surselor s-a constatat că pentru Țara Moldovei este specific și caracteristic și înzestrarea băiatului, căruia părinții îi dădeau atât proprietăți mobile, cât și imobile.

8. Analiza surselor a arătat că însuși faptul constituirii unei familii era identificată de contemporanii epocii prin mai multe noțiuni și expresii, precum *nuntă, prima legiuită cununie, căsătorie, s-au luat, o ține, s-a măritat, s-a însurat, etc.*, important atât pentru confirmarea noului statut social al soților, cât și pentru viitorii moștenitori. În calitate de instituție socială, instituția căsătoriei în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, ca și în Țara Românească, dar și în tot spațiul creștin, are drept caracteristică de bază monogamia, având scopuri clare: procrearea, moralitatea și sprijinul reciproc, fapt stipulat în toate nomocanoanele și evidențiată în codurile de legi. Orice abatere de la această prevedere era inadmisibilă, cei implicați fiind aspru pedepsiți.

9. S-a constatat, săvârșirea Sfintei Taine a Nunții era însoțită de o serie de reguli, tradiții și obiceiuri cu conotații simbolice. În săvârșirea Sfintei Taine

a Nunții este subliniat suflul modernizator al tradițiilor canonice introduse de Petru Movilă, remarcate în Țara Moldovei deja la mijlocul sec. al XVII-lea, precum jurământul, prezența nașilor și ținerea făcliilor, dansul lui Isaia etc., iar în Țara Românească introduse de Antim Ivireanu, astfel în ambele Țări Române utilizându-se aceeași modalitate de a săvârși serviciul divin.

10. În urma săvârșirii slujbei de *Încununare* se constituia noul cuplu conjugal, care era veriga de legătură cu membrii celor două familii, astfel constituindu-se relațiile de rudenie prin alianță, iar prin instituția nașilor de cununie – a legăturilor de rudenie sufletească. În Țara Moldovei, în perioada analizată, relațiile de rudenie spirituală au fost reglementate de reguli clare, fiecare dintre părți având anumite îndatoriri, încălcarea acestora atrăgând după sine nu doar deteriorarea relațiilor, ci și condamnarea morală a comunității. Prin rețeaua de rudenie spirituale izvorâte din Sfânta Taină a Botezului, apoi și din Sfânta Taină a Nunții, care se suprapuneau uneori asupra relațiilor de rudenie consangvină sau prin alianță, sistemul de relații de rudenie din Țara Moldovei se încadra în sistemul de rudenie creștină al Europei. Instituția nașiei, inclusiv cea din *Încununare*, a supraviețuit tuturor modificărilor din societate, regăsindu-se și astăzi în comunitatea tradițională românească. Încălcarea prevederilor canonice, în special a celor legate de căsătorie, și/sau comiterea adulterului între fini/fine și nașe/nași, precum și între cumetri, dar și între rudele apropiate lor, erau calificate drept crimă contra familiei și moralei și conduceau la pedepse atât din partea domniei, cât și din partea autorităților ecleziastice.

11. S-a demonstrat, confesiunea a fost pe parcursul sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea unul dintre elementele de bază atât pentru identificarea identității persoanei, cât și pentru încheierea unei căsătorii. Căsătoriile cu reprezentanții altor religii (musulmană, iudaică etc.) erau interzise și putea fi admisă doar în cazul Botezului prealabil al soțului/soției. Problema căsătoriilor mixte din punct de vedere interconfesional vine să sublinieze că pentru Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea era un fenomen mărginit, dar care trebuie evidențiat pentru completarea tabloului general al instituției căsătoriei. Biserica Ortodoxă din Moldova, deși oficial, conform canoanelor, nu aproba căsătoriile dintre ortodocși și necreștini, sau dintre ortodocși și eterodocși, catalogându-le drept nelegitime, totuși îngăduia, în anumite situații, mariajele ortodocșilor cu alți creștini, al căror Botez este recunoscut. Printre acești creștini se numără romano-catolicii, protestanții, armeano-gregorienii și lipovenii. Căsătoriile interconfesionale erau acceptate doar în cazul convertirii eterodocșilor la ortodoxie, însă realitatea cotidiană arată că se căsătoreau și fără convertire.

12. Un rol important în soluționarea chestiunii mariajelor le-au avut Bisericile oficiale — în cazul Țării Moldovei este vorba despre Biserica Ortodoxă, care a fost nevoită nu numai să răspundă nevoilor duhovnicești ale enoriașilor, dar și să găsească o cale de comunicare cu reprezentanții altor confesiuni. Fiecare dintre Biserici purta o luptă pentru ca enoriașii săi să rămână în sânul Bisericii și să-î atragă și pe alți credincioși la confesiunea lor. Cu toate că discursul religios nu și-a schimbat accentele clasice, totuși Biserica Ortodoxă din Moldova a fost nevoită să găsească cheia rezolvării prompte, impusă fiind de realitățile religioase și sociale prezente în acest spațiu dominant ortodox, astfel că a fost obligată să agreeze căsătoriile interreligioase la nivelul populației de rând pentru a menține și a spori numărul enoriașilor săi, iar la nivelul elitelor — pentru a răspunde anumitor interese politico-strategice ale țării. Deși căsniciile încheiate de membrii familiilor domnitoare din considerente politice aveau parte de aceeași atitudine negativă din partea societății, totuși prelua importanța politică a acestor mariaje. În cazul mariajelor interconfesionale trebuiau să fie îndeplinite anumite condiții: Taina Cununii urma să fie oficiată în Biserica de rit ortodox conform regulilor și modelului Bisericii Ortodoxe; mirii trebuiau să fie cununați de un preot ortodox, iar pentru căsnicie era necesară permisiunea Arhiepiscopului Eparhial; viitorii copiii ai cuplului mixt trebuia să fie botezați și educați conform normelor Bisericii Ortodoxe; mirele sau mireasa eterodox/eterodoxă elaborează o recipisă prin care se obligă să respecte soțul ortodox, să nu întreprindă încercări de convertire prin seducere sau amenințări.

13. S-a evidențiat, nici căsniciile mixte intersociale nu erau acceptate de societate, în special cu un rob țigan, atât pentru statutul ce urma a-l primi soțul liber, cât și pentru statutul ce urmau să-l aibă copiii din astfel de cupluri. Legislația Țării Moldovei interzicea căsătoria unei persoane dependente juridic cu una liberă, spre deosebire de Imperiul Rus, unde astfel de mariaje erau permise. Fiecare caz se examina aparte, dar de cele mai dese ori astfel de căsătorii sau erau desfăcute sau mariajul mixt se interzicea. Astfel, dacă în cazul căsătoriilor interconfesionale se manifesta o oarecare toleranță în scopul menținerii și măririi numărului enoriașilor, atunci în cazul căsătoriilor mixte social instanțele erau deosebit de dure. Un element modernizator a fost *Așezământul lui Constantin Mavrocordat din 1743*, care prevedea cazurile de căsătorie a românilor cu țiganii și condiția socială a fiecăruia dintre soți după căsătorie, precum și a urmașilor lor, noutatea constând în faptul că românii/româncele care se căsătoreau cu țigance/țigani nu mai putea fi transformați în robi, păstrându-și starea socială de până la căsătorie. Însă

hotărârile acestuia au fost anulate de cele ale Sobornicescului Hrisov, căsătoriile mixte între țigani și moldovence și moldoveni și țigance fiind interzise.

14. S-a constatat, încetarea căsătoriei putea avea loc prin două forme: deces și divorț, deși divorțul nu era acceptat de Biserica Ortodoxă, decât cu unele excepții, chiar și în cazurile când era afectată viața socială a celuilalt soț sau/și a copiilor. Motivele acceptate erau adulterul, tentativa de omor, beția, încălcarea normelor de căsătorie, călugărirea, lipsa nemotivată de acasă etc. Schimbările modernizatoare, impactul suflului european în spațiul românesc se evidențiază în special din sec. al XVIII-lea, când deja sunt înregistrate mai multe cereri de divorț adresate în instanță decâtre femei.

15. S-a evidențiat, cele de-a doua și cea de-a treia căsnicie, acceptate condițional de către Biserica Ortodoxă, se întemeia mai puțin din dragoste și mai mult din necesitatea de a consolida fondul funciar al familiei, dar și de a obține un suport pentru creșterea copiilor. Căsătoriile succesive măreau rețeaua de rudenie creată prin alianță, respectiv se mărea cercul persoanelor asupra cărora puteau avea efecte interdicțiile pentru o viitoare căsnicie. Cea de-a patra căsătorie era categoric interzisă, iar orice încălcare a prevederilor canonic-legislative era pedepsită atât de instituțiile eclesiastice, cât și condamnate de societate.

16. A fost determinat vocabularul specific al instituției căsătoriei și al relațiilor de rudenie în Țara Moldovei din sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea: termeni ce desemnează actanții principali (tinerii necăsătoriți - *holtei, fată mare*, tinerii în perioada etapelor prenuptiale - *logodnic, logodnică, mire și mireasă*, tinerii după oficierea Sfintei Taine a Nunții - *soț și soție*); termeni ce indică etapele căsătoriei (*peșit, logodnă, cercetare, Sfântă Taină a Nunții, ospăț*) și persoanele implicate (*peșitori, staroste, părinți, nănași, preoți*); termeni ce arată relațiile de rudenie stabilite în urma căsătoriei - *rudenie fictivă, rudenie prin alianță, rudenie sufletească, cuscri, ginere, naș, nașă, fin, fină etc.*; termeni ce desemnează tipurile de căsătorii - *cu legiuită cununie, nepravilnice, necuviincioase, nelegiuite, osândite, căsătorii interconfesionale*; termeni ce indică încetarea căsătoriei- *divorț, adulter, carte de dispărțanie, moarte*; termeni specifici - *drept canonic, Biserică, izvod de zestre, peci etc.*, termeni care s-au menținut nu doar pe întreaga perioadă cercetată (sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea), dar și în cele următoare, fiind o dovadă a continuității tradițiilor românești și creștin-ortodoxe.

În urma cercetărilor întreprinse asupra instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea și în temeiul concluziilor și al generalizărilor de mai sus, înaintăm unele recomandări și propuneri:

1. Continuarea cercetărilor pe direcția investigării evoluției instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie în Basarabia în perioada țaristă și în perioada interbelică, dar și în RSSM în vederea elaborării unor teze de doctorat, realizate inclusiv și din perspectivă comparativă. Fondurile arhivistice, muzeale și bibliografice din Chișinău oferă un bogat material documentar inedit asupra problemei. Totodată se pot utiliza și colecțiile particulare ale cetățenilor Republicii Moldova.
2. Continuarea cercetării aspectelor instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea-începutul sec. al XIX-lea, care au rămas în afara studiului nostru reieșind din scopurile și obiectivele propuse, dintr-o perspectiva multidisciplinară, Impactul social al instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea-începutul sec. al XIX-lea este evident în special în comportamentele populației.
3. Se recomandă includerea subiectului tematic, al instituției căsătoriei și al relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec.al XIX-lea în completarea lucrărilor de specialitate, speciale și generale, și în elaborarea unor cursuri universitare referitoare la evoluția vieții sociale în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec.al XIX-lea.
4. Se propune elaborarea unor lucrări cu caracter enciclopedic, care ar arăta evoluția instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie în spațiul românesc din Antichitate și până în prezent, iar perioada sec. al XVII-lea-începutul sec. al XIX-lea din Țara Moldovei ar ocupa un loc important.
5. Se propune propagarea mai intensă în mass-media a tradițiilor naționale în domeniul căsătoriei, a valorilor creștin-ortodoxe, principiile morale ale cărora necesită a fi cunoscute de tânăra generație.
6. Se propune organizarea unor lecții publice la diferite nivele pentru a prezenta situația privind căsătoriile și divorțurile în Epocile Medievală și Modernă comparativ cu situația actuală, evidențindu-se obiceiurile specifice, trăsăturile caracteristice ale încheierii unui mariaj care s-au păstrat până în prezent.

BIBLIOGRAFIE

Izvoare

1. CALIMACHI, Gavriil. Prăvălioara de la Iași-1784. În: LAZĂR, P.-A. Foaia de zestre în Moldova sec. XVI-XVIII: constituire și validare. Normele de întocmire ale unei foi de zestre, cuprinse în Prăvălioara de la Iași din 1784. În: *Studium*, 2017, X, p.28-29.
2. CANTEMIR, Dimitrie. *Descrierea stării de odinioară și de astăzi a Moldovei*. Studiu introd., notă asupra ediției și note de Valentina și Andrei Eșanu. Traducere din limba latină și indici de Dan Slușanschi. București, Institutul Cultural Român, 2007, 408 p. + hartă.
3. CANTEMIR, Dimitrie. *Divanul*. Ediție îngrijită, studiu introductiv și comentarii de Virgil Câdea. Text grecesc de Maria Marinescu-Himu. București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1974. 490 p.
4. CANTEMIR, Dimitrie. *Viața lui Constantin Cantemir zis cel Bătrân domnul Moldovei*, Editura de Stat pentru Literatură și Artă, 1960. 163p.
5. *Carte românească de învățătură*, 1646, ediție critică, întocmită de Colectivul de Drept Vechi Românesc condus de Andrei Rădulescu. București: Editura Academiei Republicii Populare Române, 1961. 428 p.
6. *Condica lui Constantin Mavrocordat*. Vol. II, ediție cu introducere, note, indici și glosar, alcătuită de Corneliu Istrati, ed. Iași, 2008. 778p.
7. *Condica lui Constantin Mavrocordat*. Vol. III, ediție cu introducere, note, indici și glosar, alcătuită de Corneliu Istrati, ed. Iași, 2008. 536p.
8. COSTIN, Miron. *Letopiseșul Țării Moldovei*. În: *Opere*, ediție critică de P.P. Panaitescu. București, 1958.
9. *Călători Străini despre Țările Române*. Vol. I, volum îngrijit de M. Holban, București: Editura Științifică, 1968. 589 p.
10. *Călători Străini despre Țările Române*. Vol. III, îngrijit de M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, Paul Cernovodeanu. București: Editura Științifică, 1971. 825 p.
11. *Călători Străini despre Țările Române*. Vol. IV, îngrijit de M. Holban (redactor responsabil), M. M. Alexandrescu Dersca-Bulgaru, P. Cernovodeanu, București: Editura Științifică, 1972. 700 p.
12. *Călători Străini despre Țările Române*. Vol. V, volum îngrijit de Maria Holban, redactor responsabil, M. M. Alexandrescu-Dersca Bulgaru, P. Cernovodeanu. București: Editura Științifică, 1973. 771 p.

13. *Călători Străini despre Țările Române*. Vol. VIII, îngrijit de M. Holban (redactor responsabil), M. M. Alexăndrescu Dersca-Bulgaru, P. Cernovodeanu. București: Editura Științifică, 1983. 690 p.
14. *Documente privind Istoria României*. A. Moldova. Veacul XVII, vol.I (1601-1605). Redactor responsabil M. Roller. București: Editura Academiei, 1952. 454 p.
15. *Documente privind Istoria României*. A. Moldova. Veacul XVII, vol. II (1606-1610). Redactor responsabil M. Roller. București: Editura Academiei, 1953. 548 p.
16. *Documente bârlădene*, vol.I. Cărți domnești de scutiri, acte de proprietate, inscripții și însemnări, adunate de la bisericile din orașul Bîrlad. Cu două planuri în facsimile de preotul Ioan Antonovici. Bârlad, 1911. 439 p.
17. *Documente basarabene* publ. de L. T. Boga. Vol.I. Foi de zestre (1734-1844). Chișinău: Tipografia Centralei, 1928. 64 p.
18. *Documente basarabene* publ. de L.T. Boga, vol.III. Testamente și danii (1672-1858). Chișinău: Tipografia Centralei, 1929. 94 p.
19. *Documente bucovinene*, de Teodor Balan, vol. III (1573-1720). Cernăuți: Glasul Bucovinei, 1937. 260 p.
20. *Documente hușene*. Vol. II (1648-1880). Volum întocmit de Costin Clit. Iași: Editura PIM, 2013. 586 p.
21. *Documente privind istoria Moldovei sub ocupație militară rusă (1806-1812)*. Selecție și prefață de Alexei Agachi, Ion Varta. Selecție de V. Constantinov, L.Svetlicinâi, T. Varta, Chișinău: Litera, 2012. 488p.
22. *Documente privitoare la istoria Ardealului, Moldovei și Țării românești*, publ. de A. Veress. Vol. VIII. Acte și scrisori (1607-1613). București: Cartea Românească, 1935;. 350 p
23. *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. I. Acte interne (1408- 1660), editate de Ioan Caproșu și Petronel Zahariuc. Iași: : Editura Dosoftei, 1999. 703 p.
24. *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. II, Acte interne (1661-1690), editate de Ioan Caproșu. Iași: Editura Dosoftei, 2000. 776 p.
25. *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. III. Acte interne (1691-1725), editate de Ioan Caproșu. Iași: Editura Dosoftei, 2000. 736 p.
26. *Documente privitoare la istoria orașului Iași*, vol. IV. Acte interne (1726-1740), ed. de Ioan Caproșu. Iași: Editura Dosoftei, 2000. 656 p.

27. *Documente privitoare la istoria Țara Moldovei în perioada Războiului ruso-turc (august 1808-iunie 1809)*. Volum întocmit de Demir Dragnev, Larisa Svetlicinâi (coordonatori și editori), Teodor Candu, Tudor Ciobanu (editori). București-Brăila: Editura Academiei Române, Muzeul Brăilei Carol I, Editura Istros, 2017. 884p.
28. *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în perioada Războiului Ruso-Turc 1806-1812 (1 iulie 1809-14 aprilie 1810)*, volum întocmit de Demir Dragnev, Larisa Svetlicinâi (coord., editori), Teodor Candu, Tudor Ciobanu (editori). București-Brăila, 2019. 911p.
29. *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în perioada Războiului Ruso-Turc*. Vol.I (noiembrie 1806-iulie 1808), Demir Dragnev, Larisa Svetlicinâi (coord., editori), Teodor Candu, Tudor Ciobanu, Valentin Constantinov (editori). Chișinău: Editura Vicovia, 2016. 438 p.
30. *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea (1787-1800)*. MEF, vol. XI, coord. Demir Dragnev, membr. cor. al AȘM, Valentin Constantinov, dr. în istorie. Chișinău, 2008. 512 p.
31. *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea. Cărți domnești și zapise (1775-1786)*. MEF, vol.X. Volum realizat de L. Svetlicinâi, D. Dragnev, E. Bociarov, coord. D. Dragnev. Chișinău: Civitas, 2005. 316 p.
32. *Documente privitoare la istoria Țării Moldovei la începutul secolului al XIX-lea (1801-1806)*. Cărți domnești și zapise. MEF, vol.XII, volum realizat de L. Svetlicinâi, D. Dragnev, E. Bociarov. Chișinău, 2012. 528 p.
33. *Documente privitoare la târgul și ținutul Lapușnei*, publ. de A. Sava. București, 1937. 323 p..
34. *Documente privitoare la târgul și ținutul Orheiului*, publicate cu un studiu introductiv de Aurel V. Sava. București, 1944. 561 p.
35. *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. XVIII (1623-1625), volum întocmit de I. Caproșu și V. Constantinov. București: Editura Academiei, 2006. 763 p.
36. *Documenta Romaniae Historica. A. Moldova*, vol. XIX (1626-1628), volum întocmit de H. Chircă. București: Editura Academiei, 1969. 798 p.
37. *Îndreptarea legii*, (1652). Ediție întocmită de Colectivul de Drept Vechi Românesc condus de Andrei Rădulescu, București, 1962. 1013 p.
38. *Ispisoace și Zapise (Documente slavo-române)*, publicate de Gh. Ghibănescu. Vol. IV, p.2 (1692-1694). Iași, 1915. 279 p.
39. IVIREANU, Antim. *Capete de poruncă*. În *Opere*, editată de G.

- Ștrempel. București, 1972. 466 p.
40. *MEF*. Vol. IV, sub redacția lui P. Sovetov, îngrijit de D. Dragnev, A. Nichitici, L. Svetlicinaia, P. Sovetov. Chișinău: Editura Știința, 1986. 364 p.
 41. *MEF*. Vol. VI, sub redacția lui P. Sovetov, îngrijit de D. Dragnev, A. Nichitici, L. Svetlicinaia, P. Sovetov. Chișinău Editura Știința, 1992. 280 p.
 42. *MEF*. Vol. VIII, coord. Demir Dragnev, memb. cor. al AȘM, volum întocmit de L. Svetlicinâi, D. Dragnev, E. Bociarov. Chișinău: Civitas, 1998. 256 p.
 43. *MEF*. Vol. IX. Documente privitoare la istoria Țării Moldovei în secolul al XVIII-lea, 1751-1774, Cărți domestice și zapise, coordonator – D. Dragnev, volum realizat de D. Dragnev, L. Svetlicinaia, E. Bociarov. Chișinău: Civitas, 2004. 316 p.
 44. *Molitfelnic*. Chișinău, 1820. 1012 p.
 45. *Molitvenic*. Iași: Tipografia Mitropoliei, 1766. 757 p.
 46. NECULCE, Ion. *Letopiseșul Țării Moldovei de la Dabija-vodă până la a doua domnie a lui Constantin Mavrocordat*. În: Opere, ed. G. Ștrempel, București, 1982. 931 p.
 47. PLUGARU, Ș., Candu, T. *Episcopia Hușilor și Basarabia (1598-1949)*, Iași, 2009. 360 p.
 48. *Sămile Visteriei Țării Moldovei*, publ. de Ioan Caproșu. Vol. I, 1763-1784. Iași: Casa Editorială Demiurg, 2010. 597 p.
 49. *Sămile Visteriei Țării Moldovei*, publ. de Ioan Caproșu. Vol. II. Iași: Casa Editorială Demiurg, 2010. 595 p.
 50. *Sobornicescul Hrisov*, ediție critică întocmită de colectivul pentru vechiul drept românesc condus de Andrei Rădulescu. București, 1958. 110 p.
 51. *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. I. Socotelele Bistriței (Ardeal), vol. II. Acte relative la istoria cultului catolic în principate. Editura Ministerului de Instrucție, București, 1901. 584 p.
 52. *Studii și documente cu privire la istoria românilor*, vol. VII. Cărți domnești, zapise și răvașe. Tipărite în întregime sau ca regeste și întovărășite cu note explicative. Partea a III-a. Istoria literaturii religioase a românilor până la 1688, de N. Iorga. București, 1904. 283 p.
 53. TIKTIN, H.O *foaie de zestre din 1669*. În: *Revista pentru istorie, arheologie și filologie*, ed. de Tocilescu, 1883, anul I, vol. I, fascicula II, p. 337-344.

54. Алфавитная синтагма Матфея Властыря. Собрание по алфавитному порядку всех предметов, содержащихся в священных и божественных канонах, Москва, 2006, pe https://azbyka.ru/otechnik/Matfej_Vlastar/Alfavitnaia_Sintagma/
55. Кормчая, напечатанная с оригинала патриарха Иосифа. Москва: Журнал «Церковь», 1912.
56. Требник Митрополита Петра Могилы, Київ, 1646. Київ, 1996, tom 1. p., pe https://azbyka.ru/otechnik/Petr_Mogila/trebnik-petra-mogily-chast-1/
- Monografii, studii și articole**
57. BARBU, V. „Ceea ce Dumnezeu a unit, omul să nu dispartă”. Studii asupra divorțului în Țara Românească în perioada 1780-1850. În: *Revista de Istorie*, III, 11-12, 1992, p. 1143-1155.
58. BARBU, V. *De bono conjugali. O istorie a familiei din Țara Românească în secolul al XVII-lea*. București: Editura Meridiane, 2001. 224p.
59. BARBU, V. *Ordo Amoris. O istorie a căsătoriei în Țara Românească în secolul al XVII-lea*. București: Editura Academiei, 2011. 342 p.
60. BĂRBULESCU, Constantin. *Universul înrudirii. Între istorie și antropologie*, Cluj-Napoca, 2000. 221 p.
61. BASSO STĂNESCU, E. *Nunta între ritual și spectacol*. Cluj-Napoca, 2013. 170 p.
62. BEDREAG, E. Părinți și copii în Moldova secolului al XVII-lea. Reglementări juridice și mărturii documentare. În: *Opțiuni Istoriografice*, IX₁₋₂, 2008, p. 175-184.
63. BERECHET, Stefan Gr. *Obiceiul pământului românesc și istoricul adunării obiceiurilor la noi și vecini*. Lucrare de studiu juridico-etnografic. Iași: Viața Românească. Extras din revista „Minerva”, No. 2-3, 1930. p.
64. BOLOVAN, I., EPPEL, M. *Între stat și biserică: identitate și alteritate prin căsătoriile mixte în Transilvania (a doua jumătate a sec. al XIX-lea și încep. sec. XX)*. În: *In Honorem Alexandru Moșanu*, Academia Română. Cluj-Napoca: Centru de Studii Transilvane, Presa Universitară Clujeană, 2012, p.327-336.
65. BOLOVAN, S.-P., BOLOVAN, I. *Considerații privind vârsta la căsătorie la românii transilvăneni în secolul al XIX-lea*. În: *Transilvania în epocile modernă și contemporană. Studii de demografie istorică*, Ioan Bolovan (coord.). Cluj-Napoca: Presa Universitară Clujeană, 2002, p. 111-124.

66. BOLOVAN, S.-P., BOLOVAN, I. *Contribuții privind divorțialitatea în Transilvania la sfârșitul secolului XIX și începutul secolului. În: Studii de demografie istorică (secolele XVII – XXI)*. C. Padureanu (coord.), Arad, 2010, p. 99-114.
67. BRIE, M. *Căsătoria în nord-vestul Transilvaniei (a doua jumătate a secolului XIX – începutul secolului XX). Condiționări exterioare și strategii maritale*. Oradea, 2009. 438 p.
68. CANDU, T. Rolul Bisericii Ortodoxe la soluționarea cazurilor de violență domestică la începutul secolului al XIX-lea. In: *Pontes. Review of South East European Studies*, vol.6-7, Chișinău, 2013,p.249-262.
69. CIOBANEL, Alina Ioana. Reședința maritală - contexte culturale, economice, juridice. În: *Anuarul Institutului de Etnografie și Folclor „Constantin Brâiloiu”*, serie nouă, tom 7, 1996, p. 19-35.
70. CIOBANU, T. *Considerațiuni asupra căsătoriilor mixte în spațiul Carpato-Nistrean la începutul secolului XIX. În: Confesiune și căsătorie în spațiul românesc sec. XVII-XXI*. Studii de demografie istorică, coord. C. Pădureanu. Arad, 2006, p. .
71. COJOCARU, Ludmila. *Structura nunții tradiționale din Basarabia (finele secolului al XIX-lea - începutul secolului al XX-lea)*. Teză de doctor în șt. istorice. Chișinău, 1998. 198 p.
72. *Confesiune și căsătorie în spațiul românesc sec.XVIII-XXI. Studii de demografie istorică*, coord. Corneliu Pădurean. Arad, 2006. 302 p.
73. CONSTANTINESCU, Iulian Mihai L. *Biserica și instituția căsătoriei. Condițiile administrării căsătoriei. Studiu juridico-canonic*. Craiova, 2008. 272 p.
74. CONSTANTINESCU, Nicolae. *Relațiile de rudenie în societățile tradiționale. Reflexe în folclorul românesc*, București: Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1987. 184 p.
75. EVSEEV, I. *Simbolica nunții românești*. București, 1993. 198 p.
76. SOLCAN, Ș. *Familia în secolul al XVII-lea în Țările Române*. București: Editura Universității din București, 1999. p.
77. SOLCAN, Ș. *Femeile din Moldova, Transilvania și Țara Românească în Evul Mediu*. București, 2003. p.
78. ZABOLOTNAIA, L. *Femeia în relațiile de familie din Țara Moldovei în contextul European până la începutul sec. al XVIII-lea (Căsătorie, logodnă, divorț)*. Chișinău: Pontos, 2011.

LISTA PUBLICAȚIILOR AUTORULUI LA TEMA TEZEI

Lucrări științifice

1. Monografii

1.1.monografii monoautor

1.FELEA, A. *Căsătoria în Țara Moldovei (sec. al XVII-lea-începutul sec. al XIX-lea)*. Instituția căsătoriei în Țara Moldovei. Chișinău: Lexon-Prim, 2021, 308 p. ISBN 978-9975-3291-5-6.

2. FELEA, A. *Fenomenul căsătoriilor mixte la est de Carpați (sfârșitul secolului al XVI-lea-începutul sec, al XIX-lea)*. Chișinău: Lexon-Prim, 2021, 251p. ISBN 978-9975-3268-4-1

1.2. monografii colective (cu specificarea contribuției personale)

1. FELEA, A.; DOLGHI, A. *Românii și etniile conlocuitoare din Basarabia în istoriografie, surse istorico-etnografice și cartografice (1812-1918)*. Chișinău: S.n., 2018. 264p. (contribuția personală- 149 p.) ISBN 978-9975-84-079-8

1.3. culegeri de documente

1.FELEA, A; CANDU, T. (eds). *Documente privitoare la cotidian și viața de familie din Basarabia în secolul al XIX-lea*. Volumul I (1813). Chișinău: S. n., 2019 (Tipogr. «Lexon-Prim»). 424 p. ISBN 978-9975-3367-2-7.

2. Articole în reviste științifice

2.1. în reviste din bazele de date Web of Science și SCOPUS

1.FELEA A. *Ospățul de nuntă în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea*. In: *Revista de Etnologie și Culturologie*, 2021, Volumul XXIX, p.22-28. ISSN: 1857-2049

2.2. în reviste din străinătate recunoscute

1.FELEA, A. *Relațiile de familie în Țara Moldovei (secolul al XVIIIea – începutul secolului al XIX-lea): rudenția spirituală din nașia de botez*. In: *Cercetări istorice (Serie nouă)*, 2018, XXXVII, p.192-222. ISSN 1453-3960

2.FELEA, A. *Din istoria căsătoriilor mixte. Căsătoria cu țiganii în spațiul românesc în secolul al XVIII-lea și prima jumătate a secolului al XIX-lea*. In: *Cercetări istorice*, Iași, 2013, XXXII, pp. 265-278. ISSN 1453-3960

3.FELEA, A. Браки православных со старообрядцами в Бессарабии в 1813-1837 гг. In: *Codrul Cosminului*, vol. 19, nr. 2, Decembrie 2013, pp.177-188. ISSN:1224-032X, EISSN: 2067-5860 (varianta electronică pe <http://codrulcosminului.usv.ro/cuprins.html>)

4.FELEA, A. From the history of mixed marriages. Marriages with Gypsies in the Romanian space in the 18th and first half of the 19th Century. In: *Zarządzanie w Kulturze*, 2013, Tom 14, Numer 3, s. 281–288, DOI 10.4467/20843976ZK.13.019.1341 ISSN 1896-8201
e-ISSN 2084-3976 (varianta electronica pe <https://www.ejournals.eu/Zarzadzanie-w-Kulturze/Tom-14-2013/14-3-2013/>)

5.FELEA, A. A delicate topic: inability of one of the spouses to pursue a conjugal life. In: *Codrul Cosminului*, XVIII, 2012, No. 2, p. 381-388. ISSN:1224-032X, EISSN: 2067-5860. (varianta electronică pe <http://codrulcosminului.usv.ro/cuprins.html>)

6.FELEA, A. Reflections on divorce in Bessarabia in the first half of the nineteenth century: the adultery. In: *Codrul Cosminului*, XVIII, 2012, No. 1, p. 127-138. ISSN: 1224-032X, EISSN: 2067-5860. (varianta electronică pe <http://codrulcosminului.usv.ro/cuprins.html>)

2.3. în reviste din Registrul Național al revistelor de profil, cu indicarea categoriei

Categoria B

1.FELEA, A. Sursele documentare din Țara Moldovei despre holtei (sec. al XVII-lea-înc. sec. al XIX-lea). In: *Revista de Istorie a Moldovei*, 2019, nr. 1-2 (117-118), p.26-31. ISSN 1857-2022.

2.FELEA, A. Din istoria familiei în Basarabia la începutul sec. al XIX-lea: incapacitatea soțului la viața conjugală. In: *Tyrageția*. Serie nouă. Istorie. Muzeologie. 2016, vol. X (XXV), nr.2, p. 129-134. ISSN 857-0240

3.FELEA, A. Din istoria familiei în spațiul românesc: beția și relațiile familiale în Țara Moldovei în sec. XVIII și Basarabia în primele decenii ale sec. al XIX-lea. In: *Tyrageția*. Serie nouă. Istorie. Muzeologie. 2014, vol. VIII (XXIII), nr.2, p.67-77. ISSN 1857-0240

4.FELEA, A. Considerații asupra divorțului în Basarabia în prima jumătate a sec. al XIX-lea. In: *Tyrageția*. Serie nouă. Istorie. Muzeologie. 2012, vol.VI (XXI), nr.2, p.159-173. ISSN 1857-0240

3. Articole în culegeri științifice

3.1. în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

1.FELEA, A. *Закрытая тема: половое бессилие супруга как мотив для развода в Бессарабии первой половины XIX века.* In: *Женщины и мужчины в контексте исторических перемен.* Материалы пятой Международной научной конференции Российской ассоциации исследователей женской истории и Института Н.Н. Миклухо-Маклая РАН, 4-7 октября 2012 Тверь. Том 1. Москва, 2012, p. 426-429. (a se vedea și pe <https://libr.link/gendernaya-sotsiologiya-analiza/felya-kishinev-institut-istorii-gosudarstva-90865.html>)

2.FELEA, A. *Разводы в Бессарабии в первой половине XIX века- между нормой и реальностью.* In: *Частное и общественное: гендерный аспект.* Том 1. Материалы 4 международной конференции Российской ассоциации исследователей женской истории и Института этнологии и антропологии им. Н.Н. Миклухо-Маклая РАН, 20-22 октября 2011 года, Ярославль. Москва, Научное издание, 2011, с. 264-270. ISBN 978-9975-89-226-1.

3.2. în lucrările conferințelor științifice internaționale (editate în Republica Moldova)

1.FELEA, A. *Prevederi privind impedimente de căsătorie în cazul rudeniei în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – înc. sec. al XIX-lea. Provisions regarding marriage impediments in the case of kinship in Moldova XVIIth century – early XIXth century.* In: „Latinitate, Romanitate, Românităte”. Volumul conferinței științifice internaționale, Ed. a 4-a, 6–7 noiembrie 2020, Chișinău. Coordonator: Liliana Rotaru ; referenți științifici: Dan Octavian Cepraga [et al.]. Chișinău : CEP USM, 2021, p.37-52. ISBN 978-9975-89-226-1.

2.FELEA, A. *Obligațiile moral-spirituale și economico-financiare ale rudelor spirituale din nășie (sec. al XVII-lea- înc. sec. al XIX-lea).* In: *Spiritualitate și cultură în spațiul Pruto-Nistrean în secolele XIX-XX.* Materialele simpozionului științific internațional consacrat împlinirii a 200 de ani de la editarea în limba română a Bibliei de la Sankt-Petersburg. Coord. Octavian Moșin, Ion Gumenii, Chișinău, 2020, p. 265-273. ISBN 978-9975-3291-0-1

3. FELEA, A. *Delimitarea statutului de femeie căsătorită reflectat în documentele din sec. al XVII-lea –înc. sec. al XIX-lea.* In: *Valorificarea patrimoniului etnocultural în educația tinerei generații și a societății civile. Materialele Conferinței Științifice Internaționale a Tinerilor Cercetători. Ediția*

a IV-a, 30 octombrie 2019. Eds. A. Dolghi, N. Grădinaru. Chișinău, 2019, p.145-153. ISBN 978-9975-84-105-4.

4.FELEA A. *Căsătoriile ortodocșilor cu credincioșii de rit vechi și molocanii în Basarabia în 1813-1837*. In: *Politica Marilor Puteri în Balcani și în Europa Centrală. Materialele Simpozionului Internațional 10-13 octombrie*, 2013. Chișinău: Garamont- Studio, 2013, p.270-280. ISBN 978-9975-115-14-8.

3.4. în lucrările conferințelor științifice naționale

1.FELEA, A. Considerații asupra izvoarelor cercetării căsătoriilor interconfesionale în Țara Moldovei la sf. sec. XVI – înc. sec.XIX. In: *Anuarul Institutului de Istorie: Materialele sesiunii științifice anuale, 21 decembrie Acad. de Științe a Moldovei ; col. red.: Gheorghe Cojocaru (coord.) [et al.]*. Ch: Institutul de Istorie, 2018, pp. 105-114. ISBN 978-9975-4387-9-7

3.5. în alte culegeri de lucrări științifice editate peste hotare

1.FELEA, A. *Din istoria căsătoriilor mixte în spațiul românesc: căsătoriile ortodocșilor cu romano-catolicii în Țara Moldovei până în sec. al XIX-lea și teritoriul dintre Prut și Nistru*. In: *Bogăția multiseculară a legăturilor istorice și culturale polono-române*, Suceava, 2014, p.114-136 ISBN: 978-973-0-17455-7

3.6 în alte culegeri de lucrări științifice editate în Republica Moldova

1.FELEA A. *Izvodul de zestre din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea: caracteristici generale*. In: *Societatea medievală și modernă a românilor: în onoarea lui Demir Dragnev la 85 de ani*. Coord.: Gheorghe Cojocaru, Igor Cereteu. București: Editura Academiei Române; Brăila: Editura Istros a Muzeului Brăilei "Carol I", 2021, p. 315-338. ISBN 978-973-27-3430-8; ISBN 978-606-654-452-8

2.FELEA, A. *Peșitul și logodna în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- înc. sec. al XIX-lea*. In: *Historia est magistra vitae. Civilizație, valori, paradigm, personalități. In honorem professor Ion Eremia*. Chișinău: Biblioteca Științifică Centrală. Secția editorial-poligrafică, 2019, p.149-166. ISBN 978-9975-3331-2-2

3.FELEA, A. *Din istoria familiei în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- înc. sec. al XIX-lea: cea de-a patra căsătorie*. In: *Anuarul Institutului de Istorie: col. red.: Gheorghe Cojocaru (coord.) [et al.]*. Chișinău: Institutul de Istorie, 2019, p. . ISBN 978-9975-4387

4.FELEA A., *Rudenia spirituală din nășia de cununie în Țara Moldovei (sec. XVII – înc. sec. al XIX-lea)*. In: *Istorie și cultură: In honorem academician Andrei Eșanu*, ed.: Constantin Manolache ; coord.: Gheorghe Cojocaru, Igor Cereteu; resp. de ed.: Ion Valer Xenofontov, Silvia Corlăteanu-Granciuc. Chișinău: Biblioteca Științifică (Institut) “Andrei Lupan”, 2018 (F.E.-P. “Tipografia Centrală”), p. 213-237. ISBN 978-9975-3283-6-4.

5. FELEA, A. Din istoria căsătoriilor mixte. Căsătorii și concubinaje ale românelor/românilor cu armenii/armencele în Moldova. In: *Dialogul civilizațiilor: Etică, educație, libertate și responsabilitate într-o lume în schimbare*. Chișinău: 2015, pp.28-38. ISBN 978-9975-3028-0-7

4. Teze în culegeri științifice

4.1. în lucrările conferințelor științifice internaționale (peste hotare)

1.FELEA, A. Mixed marriages in Bassarabia in the 1-st half of the 19-th Century: between legislation and reality. In: *Intermarriage throughout, International Conference, Cluj-Napoca, Romania, 5-8 iunie 2013, Cluj-Napoca, 2013*, p.42.

2.FELEA A., Alcoolismul și familia în Basarabia (prima jumătate a sec. al XIX-lea). In: *Vulnerabilități ale populației în spațiul românesc în secolele XVII-XXI. Rezumatele conferinței științifice*, Arad, 27 - 29 septembrie 2012, Arad, 2012, p. 6.

4.2. în lucrările conferințelor științifice internaționale (Republica Moldova)

1.FELEA, A., *Tacâm, boccialâc, saraclâc... Tradiții și obiceiuri locale, influențe din exterior și viața cotidiană din Țara Moldovei reflectate în trusoul foilor de zestre a fetelor de boieri (sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea)*. In: “Latinitate, Romanitate, Românită”, conferință științifică internațională. Ediția a 5-a, 5-6 noiembrie 2021, Chișinău: Programul și rezumatele comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2021, p. 23-24. ISBN 978-9975-158-57-2.

2.FELEA, A., *Din istoria instituției căsătoriei în Țara Moldovei în sec. XVII- înc. sec. al XIX-lea: condițiile de cununie*. In: Conferința științifică internațională *Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare*. Ediția a 12-a. Chișinău, 28-29 mai 2020. Programul și rezumatele comunicărilor.

Chișinău, 2020, p. 76. ISBN 978-9975-84-123-8. DOI: 10.6084/m9.figshare.12356465.

3.FELEA, A. Prevederi privind impedimente de căsătorie în cazul rudeniei în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – înc. sec. al XIX-lea/ Provisions regarding marriage impediments in the case of kinship in Moldova XVIIth century – early XIXth century. In: *Conferința științifică internațională “Latinitate, Romanitate, Românită”,* Ediția a 4-a, Chișinău, 6-7 noiembrie 2020: Programul și rezumatele comunicărilor. Chișinău: CEP USM, 2020, p.12-14. ISBN 978-9975-152-56-3.

4.FELEA, A. Instituția căsătoriei în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea - începutul sec. al XIX-lea: Sfânta Taină a Nunții în sursele istorice. In: *Conferința științifică internațională a Muzeului Național de Istorie a Moldovei: ediția a 30-a, 29-30 octombrie 2020: Program. Rezumatele comunicărilor.* Chișinău: Muzeul Național de Istorie a Moldovei, 2020, p.57-58. ISBN 978-9975-87-140-2

5.FELEA, A. Din istoria căsătoriei în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- înc. sec. al XIX-lea: cel de-al treilea mariaj. In: *Conferința științifică internațională PATRIMONIUL CULTURAL: CERCETARE, VALORIFICARE, PROMOVARE, Chișinău, ediția a XI-a. De la cunoaștere spre salvagardare și conservare. Programul și rezumatele comunicărilor, Chișinău, Republica Moldova, 29-31 octombrie 2019.* Chișinău, 2019, p. 85. ISBN 978-9975-84-104-7

6.FELEA, A. Peșitul și logodna în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- înc. sec. al XIX-lea . In: *Conferința științifică internațională Latinitate, Romanitate, Românită. Ediția a III-a. Program și rezumatele comunicărilor.* Chișinău, 31 octombrie – 2 noiembrie 2019. Chișinău, 2019, p. 25. ISBN 978-9975-84-104-7

7.FELEA, A. Aspecte din istoria logodnei în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- înc. sec. al. XIX-lea. In: *Conferința științifică internațională Viața cotidiană în spațiul est-european din cele mai vechi timpuri până în prezent: abordări interdisciplinare. Programul și rezumatele comunicărilor.* Chișinău, 30 octombrie, 2018. Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural, 2018, p.35. ISBN 978-9975-84-058-3.

8. FELEA, A. Rudenia din nășie în Țara Moldovei (sec. XVII – înc.sec. al XIX-lea). In: *Conferința Științifică Internațională «Patrimoniul cultural: cercetare, valorificare, promovare»*. Ed. a 10-a: *Prin știință spre cunoașterea patrimoniului național*. Programul și rezumatele comunicărilor. Chișinău, 30 – 31 mai 2018. Chișinău: Institutul Patrimoniului Cultural al Academiei de Științe a Moldovei, 2018, p. 114-115. ISBN 978-9975-84-063-7

9.FELEA, A. Căsătoriile mixte și problema identității. In: *Raporturi identitare în spațiul românesc din perspectivă istorică: școli și interpretări. Conferință internațională. Chișinău, 3-5 noiembrie 2016. Programul și rezumatele comunicărilor*. Chișinău, 2016, pp.50-51. ISBN 978-9975-71-844-8

10.FELEA, A. Considerații asupra istoriei familiei în ținutul dintre Prut și Nistru la înc. sec. al XIX). Cea de-a patra căsătorie. In: *Conferința științifică internațională PATRIMONIUL CULTURAL: CERCETARE, VALORIFICARE, PROMOVARE, Chișinău, ediția a VIII-a*, Programul și rezumatele comunicărilor, Chișinău, Republica Moldova, 31 mai-2 iunie 2016. Chișinău, 2016, p. 81. ISBN 978-9975-84-014-9

3.3. în lucrările conferințelor științifice naționale cu participare internațională

1.FELEA, A. Din istoria instituției căsătoriei în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea: procedura de cercetare a mirilor. In: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie, ediția a 7-a, 4 iunie 2021: dedicată aniversării a 10-a de la fondarea Centrului Studii interdisciplinare „Silviu Dragomir”, Chișinău-Oradea: Program. Rezumatele comunicărilor*, editor: Aurel Zanoci. Chișinău: CEP USM, 2021, p.52-53 ISBN 978-9975-152-09-9.

2.FELEA, A. Căsătoriile mixte : istorie și contemporaneitate- propunere pentru un modul de predare-învățare. In: *Conferința științifică națională cu participare internațională a tinerilor cercetători VALORIFICAREA PATRIMONIULUI ETNOCULTURAL AL REPUBLICII MOLDOVA ÎN EDUCAȚIA TINEREI GENERAȚII*. Chișinău, 17 noiembrie 2016. Chișinău: S.n., 2016. pp.44-45. ISBN 978-9975-133-48-7.

3.4. în lucrările conferințelor științifice naționale

1.FELEA, A. «Și sântu holteiu cu capu». In: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie. Ediția a VI-a*.

Program. Rezumatele comunicărilor. Chișinău, 2019, p.58-59. ISBN 978-9975-149-07-05.

2.FELEA, A. Din istoria relațiilor de familie din Țara Moldovei în sec. XVII - înc. sec. al XIX-lea: cea de-a doua căsătorie. In: *Conferința științifică a Muzeului Național de Istorie a Moldovei (ediția a XXVI-a), 17-18 octombrie 2019. Program. Rezumatele comunicărilor*. Chișinău, 2019, pp.34-35. ISBN 978-9975-87-140-2

3.FELEA, A. Relațiile de familie în Țara Moldovei: rudenția artificială (sec. XVII - înc. sec. al XIX-lea). In: *Sesiunea științifică a Departamentului Istoria românilor, universală și arheologie, ediția a V-a. Program. Rezumatele comunicărilor*. Chișinău, 2018, pp.39-40. ISBN 978-9975-71-995-7.

4.FELEA, A. Considerații asupra istoriei familiei în Țara Moldovei: violența fizică (sec. XVII- înc. sec. al XIX-lea). In: *Sesiunea Științifică a Departamentului Istoria Românilor, Universală și Arheologie: Ediția a IV-a. In memoriam Gheorghe Palade (1950-2016). Program. Rezumatele comunicărilor / ed. Aurel Zanoci. Universitatea de Stat din Moldova, Fac. de Istorie și Filosofie, ediția a IV-a, ed. A. Zanoci. Ch: CEP USM, 2017, p. 60. ISBN 978-9975-71-901-8.*

5.FELEA, A. Izvoarele cercetării căsătoriilor mixte în Țara Moldovei (sec. XVII-înc. sec. XIX). In: *Conferința științifică națională a tinerilor cercetători: Valorificarea patrimoniului etnocultural al Republicii Moldova în cercetare și educație. Chișinău, 16 noiembrie 2017. Programul și rezumatele comunicărilor*. Chișinău, 2017, pp.18-19. ISBN 978-9975-84-042-2

6.FELEA, A. Divorțul în Basarabia- între normă și realitate (prima jumătate a secolului al XIX-lea). In: *Sesiunea științifică a Muzeului Național de Arheologie și Istorie a Moldovei (ed. a 21), 20-21 octombrie 2011. Programul. Rezumatul comunicărilor*. Chișinău: „Bons Offices” SRL, 2011, p.70-73. ISBN 978-9975-80-395-3

Lucrări științifico-metodice și didactice

10. Note de curs /Suporturi de curs

1. FELEA A. *Instituția căsătoriei, relațiile de rudenie și familie în Țara Moldovei: (sec. al XVIIIea – începutul sec. al XIX-lea)* : Program și note de curs. Chișinău: S. n., 2022 (Lexon-Prim). 136 p. ISBN 978-9975-163-08-8

ADNOTARE

Autor: Felea Alina

Tema: Instituția căsătoriei și relațiile de rudenie în Țara Moldovei (sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea). Teză de doctor habilitat în istorie, Chișinău, 2022.

Domeniul de studiu: specialitatea 611.02 – Istoria Românilor (pe perioade).

Cuvinte-cheie: Instituția căsătoriei, mariaj, relații de rudenie, rudenie fictivă, rudenie sufletească, rudenie prin alianță, drept canonic, pețit, logodnă, Sfânta Taină a Nunți, cununie, holtei, fată mare, soț, soție, nănaș/ă, fini, peci, izvod de zestre, ospăț de nuntă, divorț, recăsătorire, căsătoria repetată, căsătorii mixte, carte de dispărțanie.

Structura tezei: lista abrevierilor, introducere, cinci capitole a câte 3-4 subcapitole, concluzii generale și recomandări, bibliografie cu 559 titluri, 323 pagini (până la bibliografie), 2 anexe, declarația privind asumarea răspunderii și CV-ul autorului.

Scopul tezei: analiza complexă, interdisciplinară a evoluției instituției căsătoriei și relațiile de rudenie din Țara Moldovei (ca produs al acestei instituții) în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, cu componentele sale legislativ-canonic, cu etapele sale caracteristice, dar și ca fenomen social.

Obiectivele tezei: reflectă analiza istoriografiei și cercetarea surselor; oferirea unei viziuni ample asupra instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie prin evidențierea elementelor caracteristice ale unei instituții sociale; cercetarea atitudinii Bisericii, elitei sau a comunității față de căsătoria legitimă și nelegitimă; determinarea interdicțiilor și aplicabilitatea acestora; analiza implicării membrilor societății în constituirea unei alianțe matrimoniale; elucidarea relației de rudenie sufletească; analiza cazurilor de încheiere a celei de-a doua, a treia și a patra căsnicie, a mariajelor cu rudele, a celor mixte și efectele încheierii lor; elucidarea condițiilor de disoluție a căsătoriei; evidențierea motivațiilor pentru divorț și realitatea cotidiană; identificarea termenilor.

Noutatea și originalitatea științifică: este o primă cercetare interdisciplinară care prezintă instituția căsătoriei și relațiile de rudenie din Țara Moldovei în sec. al XVII-lea – începutul sec. al XIX-lea, în special la românii ortodocși, cu

excepția cazurilor căsătoriilor mixte, ca parte a spațiului românesc și a lumii ortodoxe – cu etapele caracteristice: de la etapele prenupțiale până la disoluția căsătoriei, evidențiind tipul de rudenie stabilit etc., reflectându-se și probleme controversate.

Rezultatele obținute: pentru prima dată în cercetarea istorică este realizată o cercetare interdisciplinară a instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea- începutul sec. al XIX-lea. Rezultatele științifice obținute reprezintă un aport considerabil la investigarea unor aspecte importante ce țin de funcționarea instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie în cadrul societății premoderne cu evidențierea aspectelor modernizatoare.

Semnificația teoretică: s-a elaborat cadrul conceptual asupra evoluției instituției căsătoriei și relațiilor de rudenie în Țara Moldovei în sec. al XVII-lea -începutul sec. al XIX-lea în baza unei metodologii complexe cu rezultate teoretice importante, care au determinat crearea unei noi direcții științifice – cea a fenomenului căsătoriei. Concluziile formulate în teză completează cu date noi, inedite, cunoștințele existente asupra problemei cercetate și pot servi drept bază teoretică în cercetarea fenomenului căsătoriei și relațiilor de rudenie în alte perioade istorice.

Valoarea aplicativă: cercetarea poate fi utilizată pentru elaborarea cursurilor universitare și a manualelor pentru facultățile de istorie, drept, teologie, sociologie. În același timp, rezultatele cercetării pot servi drept punct de plecare în studierea aspectelor evoluției instituției căsătoriei și a relațiilor de rudenie în perioadele premergătoare și următoare în aspect comparativ.

Implementarea rezultatelor științifice: rezultatele teoretice și practice au fost aprobate prin publicarea a 2 monografii, 1 lucrare colectivă, 1 culegere de documente (în coautorat) și 45 de studii, articole științifice și teze care au fost publicate în Republica Moldova și peste hotare, și în comunicări, inclusiv plenary, prezentate la mai mult de 30 de conferințe naționale și internaționale.

АННОТАЦИЯ

Автор: Феля Алина

Тема: Институт брака и родственные отношения в Молдавском княжестве (XVII в. – начало XIX в.). Диссертация на соискание ученой степени доктора хабилитат истории, Кишинев, 2022.

Область научного исследования: специальность 611.02 – История румын (по периодам).

Ключевые слова: институт брака, родство, фиктивное родство, духовное родство, брачное родство, каноническое право, сватовство, помолвка, Святое Таинство Брака, венчание, холостяк, незамужняя девушка, муж, жена, приданое, свадебное застолье, восприемники, крёстный сын, крёстная дочь, развод, повторный брак, смешанные браки.

Структура диссертации: список сокращений, введение, пять глав, по 3-4 подглавы в каждой, общие выводы и рекомендации, библиография из 559 наименования, 323 страниц (до библиографии), 2 приложения, декларация об ответственности и резюме автора.

Цель диссертации: комплексный междисциплинарный анализ института брака и родственных отношений в Молдавском княжестве в XVII – начале XIX в. применительно только к румынским православным, с его законодательно-каноническими составляющими, с характерными для него этапами, а также рассмотрение его как общественного явления.

Задачи диссертации отражают анализ историографии и исследование источников; обеспечение широкого представления об институте брачно-родственных отношений путем выделения характерных элементов социального института и его воздействий, установления степени родства, представления конкретных ситуаций; исследование отношения церкви, элиты или общества к законным и незаконным бракам; определение запретов и их применимости; анализ участия членов общества в составлении брачного союза; освещение отношений при духовном родстве; анализ случаев заключения второго, третьего и четвертого брака, браков с родственниками, смешанных браков и последствий их заключения; прояснение условий расторжения брака; выявление мотивов развода и повседневной реальности; определение терминов.

Научная новизна и оригинальность. Это первое междисциплинарное исследование, которое представляет институт брака и родственные отношения в среде православных в XVII – начале XIX в. в Молдавии как части румынского пространства и православного мира – с характерными этапами: от добрачных стадий до расторжения брака, с выделением установившегося типа родства и т. д., а также отражением спорных вопросов.

Полученные результаты: впервые в историческом исследовании проводится междисциплинарное изучение института брака и родственных отношений. Полученные научные результаты представляют собой значительный вклад в исследование некоторых важных аспектов истории института брака и родственных отношений в Молдавском княжестве в рассматриваемый период, которые относятся к функционированию института в обществе эпохи премодеерна с выделением модернизационных аспектов.

Теоретическая значимость: разработаны концептуальные основы эволюции института брака и родственных отношений в Молдавском княжестве в указанный период на основе сложной методологии с важными теоретическими результатами, что привело к созданию нового научного направления, связанного с изучением феномена брака. Выводы, сформулированные в диссертации, дополняют новые, уникальные данные, имеющиеся знания по рассматриваемой проблеме и могут служить теоретической базой при исследовании феномена брака и родства в другие исторические периоды. **Прикладное значение работы:** исследование может быть использовано при разработке вузовских курсов и учебников для факультетов истории, права, богословия, социологии. Его положения могут служить отправной точкой в изучении аспектов эволюции института брака и родства в сравнительном аспекте.

Внедрение научных результатов. Теоретические и практические результаты подтверждены публикацией 2 монографий, 1 коллективной работы, 1 сборника документов (в соавторстве), 45 научных статей и тезисов, опубликованных в Республике Молдова и за рубежом, а также докладами, в том числе пленарными, представленными на больше 30 национальных и международных конференциях.

ANNOTATION

Author: Alina Felea

Subject: The institution of marriage and kinship relations in the Land of Moldova (17th century - early 19th century). Habilitation thesis in history, Chisinau, 2022.

Field of study: specialty 611.02 - History of Romanians (by periods).

Keywords: institution of marriage, kinship, fictitious kinship, canon law, Holy Sacrament of Marriage, wedding, engagement, celibate, unmarried girl, husband, wife, dowry, wedding party, godfather, godmother, goddaughter, godson, divorce, remarriage, repeated marriage, mixed marriages, separation document, divorce.

Thesis structure: list of abbreviations, introduction, five chapters, 3-4 subchapters each, general conclusions and recommendations, bibliography with 559 titles, 323 pages (up to bibliography), 2 appendix, statement on assumption of responsibility and author's CV.

The aim of the thesis: the complex, interdisciplinary analysis of the institution of marriage and kinship relations in the Land of Moldova in the XVIIth century - the beginning of the XIXth century, with reference only to the marriage of the Romanian Orthodox, with its legislative-canonical components, with its characteristic stages, but also as a social phenomenon.

The objectives of the thesis reflect the analysis of historiography and the research of sources; providing a broad view of the institution of marriage and kinship relations by highlighting the characteristic elements of a social institution, its effects, establishing the degree of kinship, presenting the real situation; researching the attitude of the Church, the elite or the community towards legitimate and illegitimate marriage; determination of prohibitions and their applicability; the analysis of the involvement of the members of the society in the constitution of a matrimonial alliance; elucidation of the relationship of soul kinship; the analysis of the cases of concluding the second, third and fourth marriage, of the marriages with the relatives, of the mixed ones and the effects of their conclusion; elucidating the conditions for the dissolution of the marriage; highlighting the motivations for divorce and the daily reality; identifying the terms.

Scientific novelty and originality. It is a first interdisciplinary research, which presents the institution of marriage and kinship relations with the Romanian Orthodox in Moldavia in the 17th century - beginning of the 19th century, as part of the Romanian space and the Orthodox world - with the characteristic stages: from the prenuptial stages to the dissolution of the marriage, highlighting the established type of kinship, etc., also reflecting controversial issues.

The results obtained: for the first time in the historical research, an interdisciplinary research of the institution of marriage and kinship relations is carried out. The obtained scientific results represent a considerable contribution to the investigation of some important aspects of the history of the institution of marriage and kinship relations in the Land of Moldova in the 17th century - beginning of the 19th century related to the functioning of the institution within the pre-modern society, with the highlighting of the modernizing aspects.

Theoretical significance. The conceptual framework on the institution of marriage and kinship relations in Moldova in the 17th century - beginning of the 19th century based on a complex methodology with important theoretical results was elaborated, which led to the creation of a new scientific direction - that of the phenomenon of marriage. The conclusions formulated in the thesis complete with new, unique data, the existing knowledge on the researched problem and can serve as a theoretical basis in the research of the phenomenon of marriage and kinship in other historical periods.

Application value. The research can be used to develop university courses and textbooks for the faculties of history, law, theology, sociology. At the same time, the results of the research can serve as a starting point in studying the aspects of the evolution of the institution of marriage and kinship in the preceding and following periods, in a comparative aspect.

Implementation of scientific results. The theoretical and practical results were approved 2 monographs, 1 collective paper, 1 collection of documents, co-authored, and 45 studies, scientific articles and theses, which were published in the Republic of Moldova and abroad, in papers, including plenary, presented at more of 30 national and international conferences.

FELEA ALINA
INSTITUȚIA CĂSĂTORIEI ȘI RELAȚIILE DE RUDENIE
ÎN ȚARA MOLDOVEI
(SEC. AL XVII-LEA – ÎNCEPUTUL SEC. AL XIX-LEA)

SPECIALITATEA: 611.02 – ISTORIA ROMÂNILOR (PE PERIOADE)
Rezumatul tezei de doctor habilitat în istorie

Aprobat spre tipar: 27.01.2022

Formatul hârtiei 60x84 1/16

Hârtie ofset. Tipar ofset.

Tiraj 30 ex.

Coli de tipar 4,3.

Comanda nr. 2/23.

Centrul Editorial-Poligrafic al USM
str. Al.Mateevici, 60, Chișinău, MD-2009
e-mail: cep1usm@mail.ru; usmcep@mail.ru